

MOD NYE TIDER

SFs princip- og handlingsprogram

Vedttaget på SFs ekstraordinære landsmøde 23. - 24. november 1991

Indhold

- Socialistisk fornyelse i 90erne
- Et samfund under forandring
- Den demokratiske vej til socialisme
- Hverdagsliv
- Arbejde og uddannelse
- Økonomisk og økologisk ansvarlighed
- International politik

Mod nye Tider

SFs princip- og handlingsprogram

Socialistisk Folkeparti

Vedttaget på SFs ekstraordinære landsmøde, november 1991

Udgiver: SF, Christiansborg, 1240 København K, 33 12 70 11

Redaktion/tilrettelæggelse: Dorete Dandanell, Arly Eskildsen

Sats: Lis Birkholm, AN:SATS

Tegninger: Kim Fupz Aakeson

Forside: Christian Hansen og Mediegruppen Tone

Produktion: Langkjær Grafisk A/S

Papir: Indhold 80 g Cyclus, omslag 140 g Cyclus

Februar 1992

Socialistisk fornyelse i 90erne

Mod nye Tider er SF's bud på, hvordan vi ønsker, at Danmark skal udvikle sig de kommende år, og hvordan vi mener, Danmark skal søge at påvirke udviklingen i verden.

Men selv om vi mener, at vi med dette program og vore andre programmer har præcise bud på, hvordan udviklingen skal forme sig, nytter det ikke meget, hvis der ikke sættes handling bag ord. Det er ikke nok, at SF og SF'erne ønsker disse forandringer. Det er nødvendigt, at en masse mennesker, hvor de er - på arbejdspladser, i boligområderne, i lokalsamfundene, på uddannelsesinstitutionerne - arbejder i samme retning. Der er brug for et samspil mellem det, SF som politisk parti arbejder for, og det, mennesker rundt omkring arbejder for i hverdagen.

Sådan er Mod nye Tider opbygget

I *Mod nye Tider* er der først et kapitel »Et samfund under forandring«, hvor vi beskriver og analyserer virkeligheden, som vi ser den. Verden er blevet mindre. Der sker hele tiden forandringer både på verdensplan og i det enkelte menneskes hverdag. Intet land, heller ikke Danmark, kan betragtes som en isoleret ø. Forandringer i Danmark kan derfor ikke ses løsrevet fra forandringerne globalt. Der er sket ændringer i forholdet mellem arbejder og kapitalejer. Men det ændrer intet ved, at Danmark fortsat er et uligheds-samfund. Endelig mener vi, at den største trussel mod menneskeheden - ja mod alt levende - er den økologiske katastrofe og den stigende globale ulighed, som også kan blive en trussel mod verdensfreden. Dernæst følger et kapitel »Den demokratiske vej til socialisme«, hvor vi angiver vort mål - socialisme - og hvordan vi mener, vi kan nå frem til socialisme. SF arbejder for et samfund, der er økologisk bæredygtigt, der giver tryghed og lige muligheder for alle trods ulige forudsætninger, der giver frihed og udfoldelsesmuligheder for den enkelte, og som aktivt arbejder for fred, afspænding og nedrustning i verden samt opgør med global ulighed. Det forudsætter et socialistisk samfund, hvor forskellige former for fælleseje til produktionsmidlerne og finansielle selskaber er den vigtigste ejerform, hvor der er demokratisk styret markedsøkonomi, og hvor der råder demokrati og størst mulig grad af selvforvaltning. Men selv om der kan opstilles en række vigtige principper for et socialistisk samfund, kan der

ikke opstilles en præcis model for det. Også i et socialistisk samfund vil der ske forandringer, bl.a. fordi der fortsat vil være konflikter, og socialismen vil naturligvis være underkastet disse forandringer.

Netop fordi forandringer et sted i verden påvirker og påvirkes af forandringer andre steder, er det vigtigt, at løsninger på problemerne sker på alle planer: i hverdagslivet, lokalt, nationalt, regionalt og internationalt. SF's bud på, hvad der skal ske, findes i de efterfølgende kapitler: »Hverdagslivet«, »Arbejde og uddannelse«, »Økonomisk og økologisk ansvarlighed« og »International politik«. I disse kapitler er SF's opfattelse af, hvad vi forstår ved socialisme, gennemgående træk. Dvs. økologisk bæredygtighed, ligestilling, lighed, solidaritet, frihed, selvforvaltning, demokrati, demokratisk styret markedsøkonomi, fredelig sameksistens, nedrustning og global ansvarlighed.

Mod nye Tiders begrænsninger

Der vil være læsere, der vil lede forgæves efter SF's opfattelse på konkrete områder, f.eks. socialpolitik eller trafikpolitik. Det skyldes bl.a., at Mod nye Tider ikke er opbygget efter de traditionelle politikområder. Derfor kan der findes noget om det, vi almindeligvis forstår ved socialpolitik og trafikpolitik flere steder. Men selv om man finder alt, hvad der vedrører f.eks. socialpolitik og trafikpolitik, dækker det langt fra, hvad SF mener på disse områder. Her må der henvises til SF's delprogrammer, hvor der gives en langt mere detaljeret beskrivelse af, hvad SF vil på de enkelte politikområder.

Det er op til os alle - også dig

Mod nye Tider viser, at SF har en række bud på udfordringerne i 90erne. Verden forandrer sig. Men SF vil ikke se passivt til disse forandringer. Vi vil have indflydelse på, i hvilken retning, de kommer til at gå. Vi viser i Mod nye Tider, i hvilken retning vi ønsker, udviklingen skal gå.

Alene kan det enkelte menneske naturligvis ikke ændre meget i verden. Men sammen med andre er der derimod mulighed for at påvirke udviklingen. Gennem den fælles vilje, har vi muligheder. Derfor er ansvaret for, i hvilken retning udviklingen vil gå, et ansvar for os alle. Derfor er spørgsmålet om, hvordan verden skal udvikle sig op til os alle - også dig.

Et samfund under forandring

Danmark - en del af verdenssamfundet

Danmark bliver mere og mere afhængig af internationale forhold: den truende økologiske katastrofe stiller sammen med den stigende ulighed mellem i-lande og u-lande krav om global ansvarlighed og global økonomisk udligning, opbruddet mellem Øst og Vest, den demokratiske udvikling i Østeuropa og omvæltningerne i Sovjetunionen har betydet starten på en afspændingsproces og giver mulighed for nye politiske og økonomiske relationer i Europa. Gamle modsætninger og fjendebilleder erstattes nu af nye muligheder for europæisk samarbejde, verdensøkonomien bliver internationaliseret, og det udnyttes især af de multinationale selskaber. Det kommer bl.a. til udtryk gennem opbygning af EFs indre marked. Det giver snævrere spillerum for nationale politiske tiltag.

Uansvarlige vækstsamfund

Industrisamfundets uansvarlige vækst og udpining af de naturlige ressourcer har medført en fare for et økologisk sammenbrud, der truer selve Jordens eksistens. De første signaler er »drivhuseffekten« og nedbrydningen af ozonlaget, som skaber klimatiske ændringer og helt ændrede livsbetingelser. Hvis det truende økologiske sammenbrud skal hindres, forudsætter det en drastisk begrænsning af energiforbruget. For at der kan blive plads til højere levestandard i u-landene forudsætter det reduktion i i-landene.

Økonomisk vækst i traditionel forstand vil ikke længere være muligt. Opgaven i 90erne bliver derfor en grundlæggende omstilling af produktion, vaner og forbrug for at sikre en økologisk bæredygtig udvikling.

Den nuværende måde at forbruge på i vor del af verden kan ikke fortsætte. De økologiske balanceproblemer er for store og folk i u-landene har krav på forbedret levestandard. Kommunikationen er blevet global, og er med til at skabe større bevidsthed om disse forhold, og dermed baggrund for og vilje til at løse dem. Både hos de enkelte mennesker, i de folkelige bevægelser og på politisk plan. Men bevidstheden om de økologiske balanceproblemer halter langt bagefter den viden, vi har, og det gør det meget svært at gennemføre de nødvendige omstillinger. Her ligger en altafgørende politisk opgave for SF.

International afspænding og spænding

Udviklingen i Europa betyder en reel afspænding mellem Øst og Vest. Det har ført til en opløsning af Warszawa-pagtens militære del. Der er skabt mulighed for en ny sikkerhedsordning for hele Europa indenfor rammerne af CSCE. Det vil være en hindring for en sådan ny sikkerhedsordning, hvis Vestunionen styrkes som militæralliance for EF-landene. Samtidig med afspændingen mellem Øst og Vest, udvikler modsætningerne mellem Nord og Syd sig i stigende omfang til en reel konflikt.

De fattige landes stigende gældsbyrde betyder, at disse lande bliver stadig mere forarmede og mere afhængige af de rige lande.

De økonomiske supermagter USA og EF ser deres interesse i at fastholde u-landene i denne rolle og viger ikke tilbage for at bruge deres overlegne magtressourcer. Dette kom klart til udtryk i Mellempøsten i forbindelse med Golfkrigen.

Som følge af den militære afspænding mellem Øst og Vest, skæres der ned på de ressourcer, som anvendes til militæret. Men det militær-industrielle kompleks søger at hindre denne udvikling og i stigende omfang at eksportere våben til den tredje verdens stærke våbenmagter, med deraf følgende øget spænding i dele af verden. Skal afspændingen lykkes, er det nødvendigt, at der sker en omstilling fra militær til civil produktion, og den internationale våbenhandel skal bringes under kontrol.

Ny europæisk orden

Situationen i Europa er fundamentalt ændret ved indgangen til 90'erne. Tyskland er blevet forenet og er blevet en central økonomisk og politisk kraft i Europa. I de østeuropæiske lande har folkenes oprør resulteret i en demokratisk udvikling, som i de fleste lande har betydet indførelse af parlamentariske demokratier. Sovjetunionen og Jugoslavien er som stater opløst. Det er blandt andet et resultat af nationale løsrivelsesbevægelser. Det er udtryk for forskellige grader af national bevidsthed eller nationalisme og afstandtagen til centralisme. Det sidste gælder specielt for Sovjetunionens vedkommende.

Den nye udvikling giver grundlag for et åbent og samarbejdende Europa, hvor EF bliver omdannet og udvidet, så alle de demokratiske lande i Europa, der ønsker medlemskab af EF, kommer med. Det vil ud over en række vesteuropæiske lande som f.eks. Sverige og Østrig også sige østeuropæiske lande, først og fremmest Tjekkoslaviet, Ungarn og Polen. Et åbent samarbejdende Europa indebærer også åbenhed overfor u-landene. Men da udviklingen også rummer nationalisme, er der i det nye Europa også konfliktmuligheder. Det kan betyde, at de økonomisk bedst stillede lande i Europa - dvs. de vesteuropæiske lande - går sammen i et tæt samarbejde, mens resten af Europa vil være andenrangs lande i dette samarbejde. Den hidtidige politiske deling kan derfor blive afløst af en økonomisk deling.

Den internationale kapitalisme

Også den danske produktionssektor er blevet mere internationaliseret gennem de seneste årtier. Denne tendens vil blive forstærket af EFs indre marked. Omstruktureringsprocessen er sat i gang med fusioneringer, udlandsopkøb af danske virksomheder osv. Samtidig er det karakteristisk, at kapitalen bliver mere anonym, og at det er sværere at gennemskue, hvad der sker, og hvem der trækker i trådene.

Den internationale kapitalisme er også blevet styrket, bl.a. fordi lønarbejderne ikke på samme måde har internationaliseret deres arbejde. Det internationale politiske samarbejde, bl.a. gennem EF, har indtil nu især styrket den internationale kapital i forhold til lønarbejderne.

Den danske kapitalisme

På grund af den stigende internationalisering af kapitalen, kan man ikke isoleret tale om dansk kapitalisme. Dansk kapital er stærkt forbundet med udenlandsk kapital. Som »danske« kapitalinvestorer er ATP, Lønmodtagernes Dyrtidsfond og pensionskasserne kommet til at spille en betydelig større rolle de senere år, hvilket givetvis vil blive forstærket i 90'erne. Men det har ikke betydet nogen reel ændring i den måde virksomhederne fungerer på, idet disse lønmodtagerfonde stort set opfører sig som andre kapitalinvestorer, hvad angår investeringsstrategi. Hensynet til økologien og demokratiet underordnes hensynet til kapitalafkast. Ændringen i den danske kapitalisme ligger derfor ikke så meget i reelt indhold som i fremtrædelsesform.

Etablering af store lønmodtagerfonde i form af pensionskasser, hvor arbejdsgiverne har vetoret i centrale spørgsmål, og lønarbejderne er uden direkte indflydelse, kan endda skade mulighederne for mere gennemgribende reformer, der giver lønarbejderne den reelle indflydelse. De dårlige erfaringer med udemokratisk opbyggede pensionskasser vil virke afskrækkende.

Opbrud i klassestrukturen

Den teknologiske udvikling med ændring i arbejdsprocesserne har medført, at den traditionelle arbejderklasse i antal og betydning er blevet mindre. Samtidig er der kommet nye lønarbejdergrupper til, bl.a. fordi kvinderne er kommet ud på arbejdsmarkedet. Mange af de funktioner, der tidligere blev udført i hjemmet, udføres nu udenfor hjemmet, f.eks. børnepasning og pleje af gamle og syge.

Disse nye lønarbejdergrupper har ikke helt den traditionelle arbejderklasses traditioner. De griber den faglige politik an på nye måder, og det kan forventes, at de lægger større vægt på kvalitative krav til arbejdet: Godt arbejdsmiljø, større indflydelse på arbejdssituationen, mere hensyntagen til familiernes behov, og at produktion og arbejdsproces underordnes hensyn til miljøet.

Til gengæld kan vi også konstatere, at den solidaritet, vi i et vist omfang tidligere har kendt indenfor dele af arbejderklassen, ikke længere findes på samme måde indenfor den traditionelle arbejderklasse eller hos de nye lønarbejdergrupper. Denne manglende solidaritet hænger bl.a. sammen med et opbrud i klassestrukturen, og at forskellige grupper i samfundet prøver at sikre sig selv under den fortsatte økonomiske krise.

Den teknologiske udvikling medfører stor risiko for øget udstødning af mennesker, der har vanskeligt ved at leve op til de nye effektivitetskrav. Derved vil nogle af de mennesker, der tidligere naturligt ville have tilhørt den traditionelle arbejderklasse blive, en udstødt gruppe. En gruppe, der i antal er blevet øget ganske betydelig gennem 80'erne.

Også blandt de selvstændige er der forskellige interesser. På den ene side er den internationalt orienterede kapital og på den anden den mere nationalt orienterede kapital. Og de mere hjemmemarkedsorienterede erhverv kan have andre interesser end de importkonkurrerende- og eksporterhvervene. Men de mest afgørende interesse modsætninger findes dog mellem de større kapitalforetagender på den ene side og de mange mindre foretagender inden for landbrug, fiskeri, håndværk, handel og servicefag på den anden side. Deres modsætningsforhold til de store er i mange henseender så stærk, at de har betydeligt mere til fælles med lønarbejderne end med de større kapitalforetagender.

Til gengæld har repræsentanterne - internationale og nationale - for de store kapitalforetagender i mange henseender fælles interesser med folk fra de liberale erhverv og de ledende bureaukrater indenfor den offentlige sektor. De udgør et borgerskab, som har en fælles interesse i, at der ikke sker grundlæggende forandringer i samfundets økonomiske og sociale strukturer.

Ulighedssamfundet

Det danske samfund står over for store økonomiske og sociale problemer. Vi har i 80'erne haft en konstant og uacceptabel arbejdsløshed på ca. 300.000. Flere og flere er blevet udstødt af samfundet og et hidtil uset antal er blevet bistandsklienter, førtidspensionister eller på andre overførselsindkomster. Den reelle udstødning fra arbejdsmarkedet er ved begyndelsen af 90'erne over 1 million. Arbejdsløsheden har ikke kun været stigende. Den er også blevet skævere fordelt.

Det er først og fremmest de mennesker, der har en kort eller slet ingen uddannelse, der bliver ramt af langvarig arbejdsløshed. Men også mennesker med længerevarende uddannelser er i farezonen. Der er stor risiko for, at lønarbejderne bliver endnu mere lagdelt. Et A-hold, der stort set har fast arbejde. Et B-hold, der ofte er på dagpenge eller på bistandshjælp. Et C-hold, der typisk er på førtidspension. B- og især C-holdet har slet ikke de samme muligheder som A-holdet. Det gælder både med hensyn til arbejde, uddannelse og rimelige økonomiske forhold, og med hensyn til at deltage i beslutningerne i samfundet, adgang til vigtige informationer og et aktivt fritids- og kulturliv samt et godt helbred.

Meget nyttigt og nødvendigt arbejde er i dag ulønnet. Skellet mellem lønnet og ulønnet arbejde er ofte med til at fastholde mennesker i et system, hvor nogle ønsker at arbejde, men ikke kan få mulighed for det, og hvor andre føler, at det nyttige og nødvendige arbejde, de udfører, ikke giver dem den respekt og den løn, som rigtigt arbejde giver.

Fra midten af 60'erne kom der mange udenlandske arbejdere til Danmark som følge af manglen på arbejdskraft. Derudover modtager Danmark til stadighed et mindre antal flygtninge. De fleste indvandrere ønskede oprindeligt kun at opholde sig midlertidigt i Danmark. Men mange blev boende. Indvandrerne har i de fleste tilfælde ønsket at holde fast i deres kulturelle tradition. Danmark er således i stigende grad blevet et flerkulturelt samfund, hvilket betyder nye udfordringer og ikke mindst muligheder.

Demokratiet i fare?

Vi har de seneste årtier oplevet, at afgørende politiske beslutninger træffes uden tilstrækkelig forudgående debat i befolkningen. Det gælder f.eks. beslutningerne om de store investeringer i infrastrukturen såsom motorveje, broer, naturgas og hybridnet.

Samtidig har vi set, hvordan kapitalinteresser og bestemte fagforeningsinteresser forenes med den herskende opfattelse i Folketinget, hvorefter det korporative samarbejde mellem staten, fagbevægelsen og arbejdsgiverne er en realitet. Beslutningerne bliver reelt truffet bag lukkede døre, og den folkelige debat bliver endnu mere vanskelig.

Selv om det formelt er Folketinget, der har den lovgivende magt, træffes mange beslutninger, der har langt mere vidtrækkende konsekvenser end mange love, på embeds-mandsniveau.

Det er ikke mindst tilfældet, når der træffes aftaler mellem regeringen og de kommunale organisationer. Her fastlægges indholdet i den lovgivning, som regeringen fremsætter, og som Folketinget efterfølgende giver sit stempel. Der vedtages bemyndigelseslove, som giver regeringen mulighed for at »lovgive« bagefter uden om Folketinget.

Folketingets position som lovgivende myndighed er også blevet svækket af, at flere og flere beslutninger træffes i EF. Dertil kommer, at Folketingets markedsudvalg tager stilling til flere og flere spørgsmål, som den danske regering skal tage stilling til i EFs ministerråd. Det giver naturligvis mulighed for, at folketingets markedsudvalg ad den vej kan kontrollere regeringen. Men det er et problem, at beslutninger i markedsudvalget træffes bag lukkede døre og uden særlig forudgående debat. Derved svækkes folks muligheder for at følge og tage del i den politiske debat.

Vi har også set, hvordan de folkevalgte får sværere og sværere ved at løse de samfundsmæssige problemer, f. eks. den truende økologiske katastrofe og massearbejdsløsheden. Det giver mindre respekt for de folkevalgte politikere. Det kan betyde en manglende tro på og opbakning bag det parlamentariske demokrati, vi hidtil har kendt. Det kan medføre risiko for, at folk en dag siger, at det kan også være lige meget, for det er alligevel andre, der bestemmer - eller vi kan lige så godt overlade magten til dem, der har »forstand« på det. Lige netop derfor skal vi som SF'ere slås for det parlamentariske demokrati i 90'erne - sammen med andre.

Den offentlige sektor

Den offentlige sektor voksede stærkt gennem 60'erne og 70'erne:

Fordi:

- den skal løse mange opgaver i et moderne, højtudviklet samfund,
- det er nødvendigt med en vis regulering af »markedet«,
- den store arbejdsløshed og udstødningen fra arbejdsmarkedet stiller øgede krav om offentlige foranstaltninger,
- det er nødvendigt at foretage reparationer og oprydning efter de ulykker og ødelæggelser på mennesker og natur, som bl.a. forårsages af markedskræfterne,
- familiestrukturen er ændret og kvinderne er kommet ud på arbejdsmarkedet,
- naturlige almen-menneskelige relationer er gjort til vareforhold. Netværker af gensidig hjælp mellem generationer, naboer og venner er delvis brudt ned.

Men den offentlige sektor er ikke blevet tilstrækkelig styret ud fra brugernes ønsker og behov. Derved har væksten i dele af den offentlige sektor været præget af selvforstærkende tendenser, f.eks. på sygehusområdet. Det har derfor ikke været muligt at foretage de omstruktureringer, som er nødvendige ud fra brugernes behov og ønsker.

I løbet af 80'erne er den offentlige sektor blevet udsat for stigende kritik fra de borgerlige. Bl.a. fordi de ikke ønsker at opret-

holde de solidariske elementer, som den offentlige sektor er udtryk for. Endvidere er de borgerlige imod at give den offentlige sektor samme vilkår som den private sektor, når det drejer sig om, hvad det offentlige må beskæftige sig med. F.eks. lige vilkår for almindeligt salg og eksport af de produkter og ydelser det offentlige skaber.

Befolkningen har en dobbeltholdning til den offentlige sektor. På den ene side vil flertallet af befolkningen bevare de kollektive goder, som velfærdsstaten er udtryk for. På den anden side er der politisk flertal for nedskæringer indenfor daginstitutionsområdet, ældreomsorg, sundhedsområdet m.v., når der skal foretages offentlige besparelser.

Angrebene på den offentlige sektor har også været mulige, fordi dele af den offentlige sektor - f.eks. social- og sundhedsvæsen - og den offentlige forvaltning, fremtræder formynderisk og bureaukratisk for ganske mange mennesker samt er præget af en vis vilkårlighed. Offentligt ansatte opfattes derfor som skrankepaver og repræsentanter for et bureaukratisk system og ikke som mennesker. Mange problemer i den offentlige sektor hænger også sammen med, at de ansatte, men især brugerne, har alt for ringe indflydelse på, hvordan den offentlige sektor styres. Beslutningerne i den offentlige sektor træffes i alt for høj grad af lederne hen over hovedet på øvrige ansatte og brugerne.

Hverdagslivet

Hverdagslivet har for de fleste danskere ændret sig radikalt de sidste 10-15 år. Børnetallet er faldet drastisk gennem 70'erne og 80'erne, mens fødselstallet i 90'erne igen har en stigende tendens. Kvinders erhvervsfrekvens svarer i dag stort set til mændenes. Der er flere eneforsørgere og i næsten alle andre familier har begge udearbejde. Familiens betingelser er ændrede. Familien, hvor oftest kun én person havde job, er erstattet af to-job-familien. Kvindernes tilknytning til arbejdsmarkedet har tømt nærmiljøet for en fællesskabsressource. Faste normer og netværk er forandret.

Ventelister til børneinstitutioner er fortsat et stort problem. Betalingen for institutionspladser er steget stærkt og er sammen med øgede boligudgifter med til at presse mange unges familiers økonomi.

Velfærdsstaten, et højt uddannelsesniveau, en generel fremgang i levestandard og et højere forbrugsniveau har skabt større råderum for mange. Men ikke for alle. Trods en objektivt set materiel fremgang for de fleste, opleves hverdagen for mange, ikke mindst børnefamilierne, som stresset og op-splittet. Tid er blevet en mangelvare, ikke mindst fordi en større del af tiden bliver brugt på transport til og fra arbejde.

Kampen om bevidstheden

Kampen mellem forskellige samfundsklasser og befolkningsgrupper om hvilken samfundsstruktur, der skal være grundlæggende, er også en kulturkamp. En kamp om menneskenes bevidsthed. Ikke mindst for et parti som SF, der ønsker grundlæggende ændringer i samfundet gennem menneskers aktive medvirken, er kulturkampen vigtig. Det er vigtigt, at mennesker erfarer, at det kan betale sig at kæmpe for disse grundlæggende samfundsændringer, og at de oplever, at aktiv indsats er nødvendig for at opnå ændringerne, for at bevare dem og udbygge dem.

Internationaliseringen, den teknologiske udvikling, ændringer i folks arbejdssituation, udbygningen af den offentlige sektor, generelt højere levestandard m.v. har ændret hidtil faste normer og dermed også menneskenes bevidsthed. Dertil kommer, at menneskers arbejdssituation ændrer sig betydeligt mere i livsforløbet end tidligere.

Den teknologiske udvikling, herunder udviklingen indenfor informationsteknologien, betyder store forandringer. Det giver mulighed for mere individuelle arbejdsvilkår. Samtidig vil den stigende mængde elektroniske medier få en langt mere fremtrædende plads i bevidsthedsdannelsen. Det giver muligheder for at indrette arbejdslivet mere fleksibelt. Viden er i endnu højere grad blevet en produktivkraft. Det rummer muligheder, ved at viden kan være mere tilgængelig. Det kan give muligheder for en styrkelse af demokratiet og en øget lighed. Men der kan også være risiko for, at afstanden mellem dem, der har viden, og dem, der ikke har viden, vil blive øget. Det kan true demokratiet og give grundlag for øget ulighed. Dertil kommer, at uddannelse bliver hurtigere og hurtigere forældet.

Flere har fået større individuelt råderum. Selv om det først og fremmest gælder borgerskabet og de bedst stillede inden for de nye lønarbejdergrupper, gælder det også blandt lønarbejderne. Der har derfor været en tendens til, at flere og flere i arbejderklassen ikke føler noget klasseskilleforhold. Det gælder også de nye lønarbejdergrupper.

Det er derved lykkedes de borgerlige at udnytte denne individualisering til at fremme egen ideologi. Det er i stigende omfang lykkedes de borgerlige at få uddannelses- og især kulturpolitikken præget af privatisering og sponsorering. De har også kunnet udnytte den større internationale afhængighed, som Danmark er udsat for, til fremme af borgerlig ideologi.

Udfordring til SF

I Danmark er den politiske venstrefløj blevet samlet omkring SF. Samtidig hører Danmark til de lande, der i Vesteuropa har den stærkeste venstrefløj. Det skyldes især, at demokrati indgår som en uadskillelig bestanddel af socialisme i SF's tænkning, og at SF's ideologiske grundlag tidligt omfattede antimilitarisme, decentralisering, selvforvaltning, miljøbevidsthed, ligestilling mellem kønnene og atomkraftmodstand. Det giver SF et ganske særligt ansvar. Og ganske særlige muligheder for gennem samarbejde med andre ligesindede partier og bevægelser at skabe gennembrud for en demokratisk, socialistisk udvikling i et åbent Europa. Det danske samfund står altså over for store udfordringer, som der ikke findes hurtige patentløsninger på. SF er villig til at tage udfordringerne op, men er overbevist om, at det forudsætter demokratiske, socialistiske gennembrud for at problemerne løses på en måde, som er økologisk, social og økonomisk forsvarlig.

Den demokratiske vej til socialisme

SF vil et socialistisk samfund

SF vil et samfund, der

- er præget af politisk, social og kulturel mangfoldighed,
- er økologisk bæredygtigt,
- giver tryghed og lige muligheder for alle trods ulige forudsætninger,
- har et særligt politisk og socialt ansvar for de svage,
- giver frihed og udfoldelsesmuligheder for den enkelte,
- aktivt arbejder for fred, afspænding og nedrustning i verden samt gør op med den globale ulighed.

Disse mål kan ikke virkeliggøres under kapitalismens betingelser. Det forudsætter et socialistisk samfund, hvor

- forskellige former for fælleseje til produktionsmidlerne og finansielle selskaber er den vigtigste ejerform,
- der er en demokratisk styret markedsøkonomi,
- der råder demokrati og størst mulig grad af selvforvaltning.

Det samfund, SF ønsker, kræver en revolutionær, d.v.s fundamental omdannelse af den kapitalistiske magtstruktur.

Socialismen indebærer, at man fastholder og udbygger de hidtil vundne politiske menneskerettigheder, med ytringsfrihed, forsamlingsfrihed, trykkefrihed, personlig frihed, flerpartisystem, parlamentarisme osv. Det politiske demokrati er et resultat af den brede befolknings historiske kampe, og socialisme må ubetinget bygge på et højtudviklet politisk demokrati.

Men når de kapitalistiske strukturer forkastes, medfører det, at demokratiets principper udvides til at omfatte det økonomiske område, at de sociale menneskerettigheder sikres på linie med de politiske, og at økologisk ansvarlighed bliver udgangspunkt for de økonomiske og politiske beslutninger.

Disse mål kan kun virkeliggøres i et demokratisk-socialistisk samfund, hvor

- økologisk bæredygtighed sikres ved, at samfundsmæssig trivsel og balancen med naturen kommer før økonomisk rentabilitet og profit. Det forudsætter en fri og åben debat, en offentlig styring, og at der ikke findes private eller offentlige magtkoncentrationer og store uligheder i rigdom, magt og ejendom,
- det økonomiske liv er præget af demokratisk og kollektiv råderet over produktionsmidlerne. Disse vil være domineret af forskellige former for fælleseje, men også med et væsentligt islæt af privateje, og i alle tilfælde med medarbejderne i en afgørende, ansvarlig magtposition (virksomhedsdemokrati),
- de naturgivne, ikke-fornybare ressourcer er samfundsejede,
- samfundets ressourcer fordeles på baggrund af en styret markedsøkonomi. Markedsmekanismen bevares, men styres ud fra en demokratisk planlægning, hvor samfundet fastlægger sine prioriteringer ud fra økologiske, økonomiske og sociale hensyn,
- alle er sikret social tryghed og lige muligheder ved at fundamentale behov holdes uden for markedsmekanismen (bl.a. sygdom, uddannelse, tryghed i alderdommen, ved arbejdsløshed og i tilfælde af invaliditet, en række kulturgoder). Disse og andre samfundsmæssige opgaver løses solidarisk på et kollektivt og demokratisk grundlag,
- sundhed og sygdomsforebyggelse prioriteres meget højt,
- det er normen i samfundslivet, at der er demokratisk selvforvaltning og decentralisering i beslutningsprocessen. Det gælder lokalsamfundene, de offentlige institutioner og erhvervslivet. Strukturerne må udformes sådan, at demokratiske interessegrupper får indflydelse på beslutningsprocesserne. Overordnet planlægning skal begrænses til det samfundsmæssige nødvendige for at sikre lighed, social tryghed og økologisk bæredygtighed. I stedet skal lokale selvforvaltende fællesskaber styrkes. Folketinget vil være Danmarks højeste myndighed, der fastlægger rammerne for de selvforvaltende enheder. Med mindre Folketinget selv eller der ved folkeafstemning er besluttet andet.

SF vil en demokratisk vej til socialismen

SF's overordnede mål er at omforme samfundet ad disse linier. Der er tale om en grundlæggende omformning, dvs. en revolution.

Omformningen sker ad demokratisk vej, i overensstemmelse med den vilje folket udtrykker gennem valgene og med fuld respekt for mindretals demokratiske rettigheder. Hvis et flertal beslutter at ophæve stedfundne socialistiske strukturændringer og at genindføre de gamle strukturer, må flertallets vilje ubetinget respekteres.

Den vigtigste forudsætning for, at forandringer kan finde sted i det danske samfund, er folkelig opbakning. Midlerne til at skabe folkelig opbakning er:

- uddannelse,
- selvforvaltning,
- igangsættelse af social, politisk og faglig aktivitet.

Uddannelsen sikrer befolkningen en højere grad af samfundsmæssig bevidsthed. Selvforvaltningen øger de enkeltes personlige ansvarlighed og den sociale, politiske og faglige aktivitet er den folkelige drivkraft, der skal til for at sikre de nødvendige reformer og forbedringer.

For SF er selvforvaltning uløselig knyttet sammen med udvidelse af demokratiet. Det betyder, at de, der skal overtage forvaltningen, er de mennesker, som beslutningerne vedrører. Kravet er ikke begrænset til den offentlige sektor, men også rettet mod de private virksomheder, hvor flertallet af befolkningen har deres arbejdspladser.

Selvforvaltning og øget demokrati er et spørgsmål om magt og indflydelse. SF arbejder for, at alle skal have afgørende indflydelse på deres egen situation. Ikke bare i familielivet, men også hvor de bor, arbejder, tilbringer deres fritid og i de offentlige institutioner, som de har tilknytning til.

Den socialistiske omformningsproces, der bygger på demokrati og folkets frie afgørelser, må derfor nødvendigvis ske gradvis. Den er kendetegnet af, at folket kæmper for at demokratisere på alle niveauer, tilkæmpe sig kollektiv og demokratisk råderet over produktion og fordeling, udvikle demokratisk selvforvaltning, styrke lønarbejdernes indflydelse og ansvar, udbygge den sociale solidaritet og sikre en konsekvent økologisk styring.

Denne proces er allerede i gang, mens de kapitalistiske strukturer fortsat dominerer i samfundet. Overalt, hvor det er muligt, skal vi som socialister arbejde for at skabe nye strukturer, der bryder med kapitalens logik og herredømme. Og vi skal skabe mekanismer,

- der kobler produktion, marked og forbrug sammen med økologisk ansvarlighed,
- for arbejdspladسدemokrati,
- for ØD-reformer og pensionskassereformer med grønt og demokratisk perspektiv,
- for en socialt retfærdig fordelingspolitik,
- for udvikling af demokratisk selvforvaltning og andre demokratiseringer af statsmagten og den offentlige sektor.

Arbejdet for disse ændringer skal både foregå lokalt, på landsplan og internationalt.

Succesen vil afhænge af styrkeforholdet. Men jo større tilslutning disse tiltag får i befolkningen, desto stærkere bliver forandringerne, og desto mere antager de karakter af en egentlig socialistisk omformning.

For konsekvent at udvide de demokratiske rettigheder kræver det, at man afskaffer klassebestemte privilegier og rettigheder. Overgangen fra kapitalisme til socialisme kan derfor naturligt blive præget af modstand fra borgerskabet og de borgerlige kræfter. De samfundsmæssige modsætninger vil blive skærpet i takt med, at folkeflertallet gennemfører reformer, som antaster profitøkonomien og styrker lønarbejdernes magtpositioner.

Klasser og alliancer

I vor indsats for en socialistisk reformpolitik bygger vi på det forhold, at der eksisterer grundlæggende klasse modsætninger.

Historien har i høj grad været klassekampenes historie. Mellem undertrykkerne og de undertrykte. Under den industrielle kapitalisme var det mellem borgerskabet og arbejderklassen. Under den nuværende informationsteknologiske kapitalisme er modsætningerne mellem undertrykkerne og de undertrykte betydelig mere komplekse. Det betyder, at det ikke altid er klart, hvem der er undertrykker, og hvem der er den undertrykte.

Selvom den traditionelle arbejderklasse relativt er svundet ind, lever langt den største del af befolkningen af at sælge sin arbejdskraft. Til disse mange lønmodtagere knytter der sig andre store lag af folke- og førtidspensionister, efterlønsmodtagere, uddannelsessøgende osv. I kraft af deres arbejds- og livssituation er det disse befolkningsgrupper, der har mest at vinde ved en socialistisk reformpolitik. Men ikke alene i disse grupper - også i helt andre dele af befolkningen, f.eks. blandt mindre erhvervsdrivende - kan kampen for bedre miljø, mere

demokrati, selvforvaltning og reel ligestilling føre til en voksende interesse for en rødgrøn - dvs. socialistisk - reformpolitik.

SF ser det som en helt central, strategisk opgave at smede en bred alliance, der forener og samler dette store befolkningsflertal. En alliance, som kan bære den samfundsforandrende politik igennem. Den må bygge på et nært samarbejde mellem den traditionelle arbejderklasse, de øvrige lønarbejdergrupper og deres faglige organisationer, de dermed beslægtede grupper som f.eks. folke- og førtidspensionister og uddannelsessøgende, og de folkelige bevægelser, der kæmper på et rød-grønt grundlag.

Det bliver vanskeligt at etablere en sådan alliance, fordi der er mange forskelle og interessermodsigelser mellem grupperne. Derfor må der indgås kompromisser. SF vil i denne forbindelse naturligvis arbejde for, at de rødgrønne værdier, der rummer solidaritet, øget lighed, demokratisering, selvforvaltning og decentralisering, økonomisk og økologisk ansvarlighed, i størst mulig udstrækning kommer til at præge kompromiserne.

Denne alliance er nødvendig, både fordi det er en ufravigelig betingelse for SF, at der bliver skabt et flertal under en demokratisk omformningsproces, og fordi kun et stærkt flertal vil overvinde modstanden mod de rødgrønne reformer. Denne modstand kommer fra de samfundsklasser, som må opgive magt og privilegier som følge af reformerne. Disse klasser er på den ene eller anden måde forbundet med kapitalmagten, den nationale såvel som den internationale, eller toppen af det private og offentlige bureaukrati. Man kan ikke forvente, at de giver magt og privilegier fra sig uden omfattende politiske, faglige og sociale kampe. Derfor er det vigtigt, at socialisternes indsats bygger på tillid til, at befolkningen selv har vilje og evne til at overtage magten og dermed ansvaret for samfundsudviklingen. Den socialistiske omformningsproces må ikke alene bygge på folkets godkendelse gennem parlamentariske forsamlinger, men også på en omfattende aktivitet i befolkningen selv, i fagbevægelsen, bolig- og beboerbevægelse, lokale folkelige initiativer osv. Det er først og fremmest her, den brede alliance skal skabes.

Flertal for en rød-grøn politik

Af denne strategi for en demokratisk vej til socialismen følger, at etablering af et rødgrønt flertal, afspejlet i Folketinget, har høj prioritet. Herved kommer den brede, folkelige alliance parlamentarisk til udtryk.

Den brede folkelige alliance kan kun få parlamentarisk gennemslagskraft, hvis et flertal domineres af vilje og evne til at vægte de økologiske, demokratiske og solidariske elementer. Kun på det grundlag kan der gennemføres en rød-grøn politik. Hvis et rødt-grønt flertal skal fastholde og udbygge sin folkelige tilslutning, skal der ske en fornyelse i forhold til 90ernes nye udfordringer. En regering med SF-deltagelse må baseres på socialistisk ansvarlighed, d.v.s. ansvarlighed overfor de økologiske, demokratiske, økonomiske, sociale samt globale problemer. Det er en betingelse for SF, at en rødgrøn regerings politik sikrer social solidaritet og svækker kapitalens magt, så at en reel demokratisering - ikke mindst på det økonomiske område - bliver mulig.

Et flertal for en rød-grøn politik vil vise, at det er muligt at skabe en kvalitativt bedre hverdag. En ansvarlig socialistisk politik skal også gøres gældende overfor de internationale omgivelser. Med udgangspunkt i den folkelige identitet, respekt for den nationale selvbestemmelse og erkendelse af landenes indbyrdes afhængighed må regeringen på alle felter - økonomisk, politisk, økologisk og i arbejdet for fred og afspænding - udvise global ansvarlighed.

Det indebærer, at regeringen skal optræde selvstændigt og ikke underkaste sig diktater fra NATO eller EF. Den skal overalt i internationale fora arbejde for at præge politikken med rødgrønne synspunkter, til gavn for nedrustning, blokopløsning, demokrati, sikring af miljøet og de sociale rettigheder og opretholdelse af det nødvendige nationale spillerum.

Kampen for socialistiske værdier

Socialismen er blevet miskrediteret! på grund af den gennemførte karikatur af socialismen, og på grund af udemokratiske og centralistiske kommandosystemer. Systemer, som SF er opstået i protest imod. Disse systemers sammenbrud, som alle må hilse velkommen, misbruges til en

sand offensiv for de borgerlige værdinormer. Egoismen fremhæves som den grundlæggende positive norm, ledsaget af konkurrenceræs, selvtilstrækkelighed, prestige, økonomisk gevinst og forbrugerisme. Disse normer kombineres ofte med racisme, dvs. nedvurdering og forfølgelse af andre etniske grupper, og med intolerance overfor mennesker, der af forskellige grunde ikke passer ind i en snæver normalitetsopfattelse, f.eks. seksuelt, socialt eller på grund af handicap m.v.

Mere end nogensinde er der grund til at gøre klart, at adfærd, der baseres på sådanne normer, altid har ført til nationale og internationale katastrofer og store menneskelige ulykker. Fallitten for den gennemførte karikatur af socialismen betyder på ingen måde, at kapitalismen er bedre i stand til at løse menneskehedens problemer. En styrkelse af de borgerlige værdinormer rummer kun nye farer og risici.

Derfor er det vigtigt, at der mere aktivt formuleres et socialistisk, humanistisk livssyn, hvor der både er plads til det enkelte menneske og fællesskabet. Selve udgangspunktet for SFs socialisme er en vision om reel, materielt sikret frihed for den enkelte. Alle tanker om at påtvinge menneskene bestemte normer, endsige at påtvinge dem »lykken«, er totalt fremmede for socialismen. Overfor de borgerlige ideer om »enhver er sin egen lykkes smed«, og troen på de frie kræfters indbyrdes kamp stiller socialismen troen på frihed, koblet med ligestilling, solidaritet, fællesskab og medmenneskelighed, som de bærende normer i udvikling af friheden.

Større kollektivitet betyder, at de sociale relationer udvides og åbnes menneskene imellem, og at den sociale isolation kan undgås. Men det kollektive er intet værd, hvis det ikke drager nytte af individets særtræk og dets særlige evner, kreativitet osv, og hvis det ikke giver individet mulighed for at handle selvstændigt og sammen med fællesskabet.

Fællesskab stimulerer til selvstændig tænkning og personlighedsudvikling; den enkeltes råderum skal ikke indskrænkes, men udvides. Den enkeltes råderum må under ingen omstændigheder være begrænset af autoritet eller traditionsbestemt loyalitet over fællesskabet. Det medfører blot passivitet.

I kampen for demokratiet, menneskerettighederne, mindretalsrettigheder, respekten for dem, der er anderledes osv., er det vigtigt, at SF samarbejder med de borgerlige, der deler disse synspunkter. I den forbindelse er det vigtigt at fremhæve slægtsskabet mellem SF's humanisme, frisind, demokratiopfattelse og de traditioner, som findes i andels- og højskolebevægelsen. Traditioner, som hos mange borgerlige desværre har måttet vige til fordel for en overdreven tro på økonomisk liberalisme og de borgerlige ideer om »enhver er sin egen lykkes smed«.

På den anden side betyder kravet om respekt for den enkelte også en understregning af den enkeltes ansvar for eget liv overfor fællesskabet. Den enkeltes ansvar er en betingelse for ethvert nyttigt og solidarisk fællesskab. Dermed fastholdes den enkeltes myndighed og evne til selv at træffe sine valg.

Men det er vigtigt at fastslå, at mennesker gennem uddannelse, arbejde og kulturel udfoldelse også sættes i stand til at leve op til dette ansvar.

Socialisme på dansk

SF har altid arbejdet for en »socialisme på dansk«. Dermed isolerer vi os ikke fra de almene socialistiske ideer - visionen om et samfund, hvor frihed og social tryghed er forenet. I socialisme på dansk ligger, at vi skal bygge på de konkrete forudsætninger, som historien og klassekampene har skabt i vort land. De adskiller sig klart fra de historiske forudsætninger i mange andre lande. Bl.a. derfor har SF altid afvist at bruge nogen model for såkaldt udenlandsk »socialisme«.

Det bliver vi ved med. Samtidig erkender vi, at det er blevet umuligt fuldt ud at gennemføre en isoleret socialistisk udvikling i Danmark. På grund af internationaliseringen af økonomien, foreningens grænseoverskridende karakter, mediernes karakter og den internationale kommunikation. Dertil kommer behovet for i fællesskab at sikre en fredelig verden såvel som de politiske og sociale menneskerettigheder. Det har vi altid vidst, men netop den seneste internationale udvikling, især i Europa og Mellemøsten, understreger denne kendsgerning. Der

er et voksende behov for en internationalisering af den socialistiske indsats. Et behov, der udspringer af klassekampens internationalisering.

Derfor vil SF udbygge sit samarbejde med beslægtede politiske kræfter, især i Norden, EF og resten af Europa. Det er af afgørende betydning, at skabe strukturer for dialog og fælles handling, således at den rød-grønne politik kan være med til at præge det Europa, der er under så voldsom forvandling. Men det er også vigtigt og nødvendigt at fastholde muligheden af at påbegynde socialistiske reformskridt, uden at der nødvendigvis gennemføres tilsvarende skridt i andre lande. Derfor har vi udarbejdet vor egen strategi, svarende til vore egne, nationale forudsætninger og i overensstemmelse med socialismens almene værdier. Og derfor lægger vi vægt på, at vort land bevarer et betydeligt selvstændigt nationalt spillerum, sideløbende med det nødvendige forpligtende samarbejde med andre lande.

Det er også meget vigtigt, at vi samtidig med vor egen kamp i Danmark deltager i arbejdet for skabelsen af en bred socialistisk og økologisk alliance mellem demokratiske venstrekræfter og grønne kræfter i hele Europa. Kræfter, der i fællesskab vil kæmpe for at trække den europæiske udvikling i en stærk rødgrøn retning og mobilisere folkene i Europa for solidaritet med den tredje verden.

Hverdagsliv

Danskernes hverdagsliv omfatter familiemedlemmer, kollegaerne på arbejdspladsen, venner og dem, der bor i nærheden. Hverdagslivet er for de fleste danskeres vedkommende blevet meget opsplittet, og mange er tvunget til at planlægge og inddele hvert minut på dagen. SF vil arbejde for, at folk får et langt større råderum i deres hverdag, men det kræver, at lønarbejdet også tilrettelægges ud fra sociale hensyn, desuden skal der tages hensyn til menneskers forskellige omsorgs-forpligtelser. I SF mener vi, at disse forskellige hensyn er forudsætningen for den enkeltes handlerum. Fællesskaberne imellem mennesker skal fastholdes og udvikles. Det enkelte menneske skal have mulighed for at øve indflydelse på de forhold, der indvirker på hverdagen, også på arbejdspladsen. Desuden er det brugerne, der i samarbejde med politikerne og de forskellige medarbejdere, skal bestemme i skoler, børnehaver m.v.

Der skal skabes vide rammer for en varieret hverdag, i et varieret og livligt lokalområde og på arbejdspladserne. Et liv, hvor der er plads til forskellige kulturaktiviteter. Der skal også være mulighed for professionelle nyskabende kulturtilbud. Kriterierne for det hele skal være, at der bygges på alsidighed og demokrati.

SF's vision er at få dannet et hverdagsliv som en helhed.

Boligen som ramme om fællesskab i hverdagen

Befolkningsudviklingen i Danmark i disse år betyder, at hovedindsatsen i 90ernes boligpolitik må koncentreres omkring den eksisterende boligmasse.

SF vil styrke byfornyelsesindsatsen. SF mener, at 90ernes boligpolitik skal være et opgør med den centralistiske boligplanlægning, der ellers indtil nu har været så karakteristisk for den almennyttige boligsektor. SF mener, at beboerne skal inddrages i alle beslutningerne. SF mener også, at der skal åbnes for decentrale muligheder i primærkommunerne, og at kommunerne skal kunne tage flere selvstændige beslutninger.

SF mener, at alle de positive erfaringer, der er blevet gjort indenfor boligfællesskaber, kollektivboliger, økologiske landsbyer og ældrekollektiver skal udnyttes i fremtidens boligpolitik. Desuden vil SF arbejde for, at boligkvarterer bliver så selv bærende . som muligt, og for at ikke-miljøbelastende arbejdspladser kommer til at indgå i boligområder. I fremtiden må der også sættes på den kortest mulige transport imellem arbejdsplads og hjem, ligesom man må tænke på udnyttelse af vedvarende energi, energibesparelser, kildesortering, genbrug og andre byøkologiske foranstaltninger.

SF finder det vigtigt, at der er en god aldersspredning i både den nye og gamle boligmasse. Det er også vigtigt, at boligerne kan gøres fleksible i størrelse, så de passer til forskellige aldersgruppers behov.

SF mener, at det er nødvendigt at gøre en speciel indsats for de ældre på boligområdet. Her mener SF, at der skal iværksættes byggeri, der dækker de ældres meget forskellige behov. Der skal skaffes velegnede boliger til dem, der venter på enten en bolig eller plejehjemsplads. Det kan bl.a. gøres ved, at ældre får større mulighed for støtte til flytning til mindre bolig. Ligeledes skal antallet af ungdomsboliger og kollegier udvides, så det svarer til behovet. SF mener også, at der igennem fornyelse og omstilling kan opkøbes og ombygges ejendomme i den eksisterende boligmasse, der så kan omdannes til boliger, som de unge har råd til at bo i. SF vil også være med til at forbedre boligtilskudsreglerne, for på denne måde at forbedre forholdene for især børnefamilier. SF mener, at også småbørnsfamilier med kun en forsørger skal kunne sikres en god og sund bolig.

Kulturen

En indholdsrig hverdag

SF arbejder for at give børn og voksne mulighed for at opleve et varieret og inspirerende kulturliv, både som tilskuere og som medskabende, fordi en friere kultur er betingelsen for udviklingen af bevidstheden. En aktiv kulturpolitik er en meget vigtig forudsætning for, at mennesker kan få en indholdsrig hverdag.

Den socialistiske kulturpolitik ønsker at fremme kreativitet, fantasi og nytænkning. Det betyder også, at det skal give mennesker kræfter til at overtage ansvaret for sig selv og for det sociale fællesskab. Når man får mulighed for at tænke selvstændigt og kreativt, giver det kræfter til at ændre på hverdagen.

SF opererer med tre sfærer indenfor kulturlivet: den kommercielle, den støttede og den folkelige kultur.

Alle tre kulturformer er uundværlige - og i øvrigt er grænserne mellem dem i konstant bevægelse og derfor flydende.

SF (eller noget andet parti) skal ikke være smagsdommer. Derfor definerer vi kvalitetskultur ganske overordnet som f.eks. en kultur, som udfra grundlæggende demokratiske og humanistiske værdier, bidrager til menneskers selverkendelse og selvudvikling og muliggør harmoni mellem den enkeltes personlige mål og samfundets mål.

Den kommercielle kultur lever af den betalingsdygtige efterspørgsel, men er derfor ikke pr. definition underlødige. SF ser det som et kulturpolitisk mål at højne kvaliteten i den kommercielle kultur, primært ved at påvirke forbrugerne til at efterspørge kvalitet.

Dette gøres ved at styrke den støttede og den folkelige kultur - og nok så meget ved at knytte disse to kulturformer tættere sammen.

Der vil altid eksistere »folkelig kultur« -kvaliteten og udviklingspotentialer i den folkelige kultur afhænger imidlertid af i hvert fald to ting:

- den kunst- og kultur rettede opdragelse og undervisning, som udover i familien, gives i folkeskolen, aftenskolen og på andre læresteder,
- eksistensen (lokalt) af de nødvendige fysiske, boligmæssige, sociale og økonomiske rammer.

Den støttede kultur har en særlig forpligtelse i at sikre rammerne for udvikling af kunstformerne, herunder rammer for det såkaldte »vækstlag« blandt de udøvende.

Idræt

Idrætten er en naturlig og stor del af kulturlivet. Idrætten kan som de andre kulturudtryk deles op i grupper: Den professionelle eliteidræt, som har offentligheden og mediernes bevågenhed. Denne del af idrætten har et udpræget præstationsmotiv, men har samtidig en stor underholdningsværdi for mange mennesker.

En anden del af idrætslivet er købeidrætten, hvor man i motionscentre, helsestudier m.m. for egne penge, kan dyrke sin egen kropskultur uden indblanding fra andre.

Den tredje og største gruppe, er foreningsidrætten, hvor man både satser på gode præstationer, men også på sociale kvaliteter og glæden ved at dyrke idræt uden den gængse vindermentalitet.

Den sidste gruppe, men måske den mest spændende, er den uorganiserede idræt, hvor folk på eget initiativ danner forskellige former for kropslige aktiviteter udenom de etablerede foreninger.

SF må konstatere, at den professionelle idræt er blevet en underholdningsfaktor og en stor kommerciel forretning. Men et kvalitativt bedre idrætsliv kan ikke alene leve på kommercielle betingelser. Derfor må vi sørge for, at foreningsidrætten til stadighed får tilført ressourcer, så udøverne og de mange tusinde frivillige ledere kan få menneskelige og kropslige erfaringer, og derigennem fungere som en platform for et øget kulturelt og idrætsligt demokrati.

Medier

TV tager en voksende del af befolkningens tid. I radio og tv skal der derfor være et omfattende, alsidigt og uafhængigt udbud, der har som mål at tilfredsstille brugernes behov, og som kan konkurrere med det kommercielle udbud, der blot skal tilfredsstille en lille del af brugernes behov for at investorer og annoncører kan tjene penge. Det er vigtigt, at der findes regler for annoncering og sponsorering i kommercielle medier, der begrænser disse finansieringsformers indflydelse på programlægningen så meget som muligt.

Biblioteker og samfundsforpligtede radio- og tv-kanaler skal distribuere det bedste af alle former for indhold og alle genrer.

Bøger, aviser, magasiner og ugeblade bør opprioriteres. Alle medier, trykte og ikke-trykte, skal ligestilles momsmæssigt. For at sikre ytringsfriheden og ligestille alle synspunkter, skal aviser og tidsskrifter have adgang til en støtteordning, således at også de, der ikke har annoncørernes bevågenhed, kan udkomme.

I EF og andre internationale sammenhænge skal der vises respekt for nationale støtteordninger. De lokale, regionale og små nationale kulturers levedygtighed må sikres gennem internationale aftaler, der holder medierne udenfor de eksisterende regelsæt for international samhandel.

Alle mennesker har uanset alder, sociale, økonomiske eller helbredsmæssige forhold krav på at kunne tage del i samfundets kulturgoder. Derfor skal der indenfor alle medier gøres en stor indsats for børn og unge, og der skal skabes særlige muligheder for mennesker, der af fysiske eller psykiske årsager eller p.g.a. manglende uddannelse har svært ved at læse. TV-udsendelser bør desuden generelt være tekstet for døve.

Familien

Arbejdstiden

For at skabe et bedre hverdagsliv skal den daglige arbejdstid i løbet af 90erne hurtigst muligt nedsættes til 6 timer dagligt med fuld lønkomensation til de lavestlønnede. En sådan markant arbejdstidsnedsættelse vil give den enkelte større handlerum og få flere i arbejde. På den måde vil en nedsættelse af arbejdstiden være med til at udligne ulige arbejds- og levevilkår. Hverdagslivet forandres over tid for den enkelte. Det er nødvendigt med fleksibilitet i arbejdslivet. Der skal være mulighed for forskellige former for orlov på op til et års varighed. Den økonomiske komensation skal svare til dagpengesatsen. Samtidig indføres tryghedsbestemmelser om vikar afløsning, retten til fuld arbejdstid efter orlov og sikring mod fyring.

En bedre start i livet

For at give børn en bedre start i livet er målet for 90erne, at mænd inddrages mere i omsorg for børn. Både for deres egen skyld og for børnenes. Vi skal have et opgør med den traditionelle holdning om, at ligestilling kun er for kvinder, og at mænds deltagelse i omsorg for børn primært sker for at aflaste kvinderne. Kvinder og mænds mulighed for barselsorlov og forældreorlov skal udvides samtidig med, at der arbejdes for fleksibilitet mellem arbejdsliv og familieliv ud fra den enkeltes behov og ønsker.

For 90erne er målet næsten en fordobling af den nuværende barselsorlov på 24 uger. En del af orloven skal reserveres til faderen. Hvis han ikke bruger den, mister familien altså rettigheden til den fulde barselsorlov, der betragtes som en samlet forældreorlov. Enhver udvidelse af

barselsorloven skal ske med fuld lønkompensation. Enlige forsørger skal have mulighed for barselsorlov i det tidsrum, der i parforhold er for begge forældre.

Et andet mål for 90'erne er at skabe større omsorg i forbindelse med børns sygdom. Der er stadig lønmodtagere, som ikke har ret til fravær med fuld lønkompensation på barnets 1. sygedag. Denne ret skal udvides til at omfatte alle. Derudover ønsker SF, at der indføres yderligere ret til orlov/hjemme-dage med kompensation ved børns sygdom og andre særlige situationer i barnets liv. Også her skal halvdelen af retten til fravær på arbejdspladsen reserveres til faderen.

Det enkelte menneskes behov for at kunne yde omsorg er ikke konstant gennem hele livet. Det er derfor vigtigt, at tage højde for, at den enkelte gennemlever forskellige livsfaser med forskellige krav til deltagelse i omsorg for bl.a. børn. Under denne synsvinkel er det et mål for 90'erne, at der indføres mulighed for nedsat arbejdstid for børnefamilier. I første omgang skal familier med børn fra 0-3 år have mulighed for nedsat arbejdstid med kompensation og ret til fuldtidsarbejde, når det ønskes igen. På længere sigt skal muligheden være tilgængelig for familier med børn under og i den skolepligtige alder.

Sådanne ordninger vil lægge pres på den enkelte far, men også gøre det legalt for den enkelte mand at ansøge om fri på arbejdspladsen. En del af forklaringen på fædres manglende brug af forældreorlov er netop de barrierer, som eksisterer på arbejdspladserne. Det er bl.a. den modstand mod mænds deltagelse i omsorg for børn, som SF vil nedbryde - både for børnenes og mændenes skyld - og for at fremme den reelle ligestilling mellem kvinder og mænd.

Daginstitutioner - en udviklingsmulighed for børnene

Der skal ske en hurtig afvikling af ventelisterne for de 30.000 børn, der konstant venter på en institutionsplads. SF arbejder for gode daginstitutioner med uddannet personale og uden direkte forældrebetaling. I første omgang vil SF arbejde for, at forældrebetalingen gradvist nedsættes gennem forhøjelse af fripladsgrænsen og ved at forældrebetalingssdelen nedsættes. Kommunerne er forpligtede til at sørge for et varieret udbud af institutionsmuligheder, som dækker behovet. Oprettelse af lokale børneinstitutioner på forældreinitiativ skal støttes. På den måde styrkes relationerne i lokalmiljøet.

Daginstitutioner forvaltes af kommunerne. Gennem forældreråd sikres forældre en vis indflydelse. SF går ind for, at disse institutioner får mulighed for at indgå selvforvaltningsaftaler med kommunerne, hvis ansatte og forældre kan enes om det. Det er sundt, hvis eventuelle konflikter udløst af modsatrettede interesser i de to grupper kan løses på stedet. Kommunen må dog til enhver tid have ansvaret for at sociale og etniske opgaver løses uden diskrimination.

Lokalområdet

Plads til alle

Nogle grupper lider hårdt under udstødning og isolation. Der er bl.a. brug for en speciel indsats for at sikre handicappede, herunder sindslidende, ligestilling i hverdagen. Boliger, institutioner og kollektiv trafik indrettes, så de let kan benyttes af handicappede.

Flygtninge og indvandrere har ofte svært ved at blive integreret, få bolig og job på grund af diskriminerende forskelsbehandling. Også her er der behov for en reel ligestilling. Flygtninge og indvandrere skal sikres vilkår på linie med danskernes.

Alle landets kommuner har ansvar for integrationen.

Forebyggelse og sundhed i lokalmiljøet

Med det formål at fremme forebyggelse og sundhed samt at gøre adgang til sundhedsvæsenet solidarisk og enkel for befolkningen, skal der i lokalområderne oprettes sundhedscentre, hvor personalet er offentligt ansat og tværfagligt sammensat. Sundhedspolitikken skal være en integreret del af bolig-, arbejdsmarkeds-miljø-, trafik- og familiepolitikken. Oprettelse af sundhedscentre vil give større tryk i hverdagen.

Nærhed mellem arbejde og bolig - geografisk og tidsmæssigt

Gennem kollektiv trafik skal det være nemt at bevæge sig mellem hjem og arbejde og mellem hjem og fritidsaktiviteter. En afgørende forudsætning for, at folk bruger den kollektive trafik er, at den er billig og let tilgængelig. Den kollektive trafik udbygges ud fra solidariske, ressource- og miljømæssige hensyn.

Den kollektive trafik skal udbygges med fleksible kollektive trafikordninger, f.eks. med mere kollektiv trafik på indfaldsveje til de større byer og minibusser på tidspunkter, som er tyndt besat.

Forholdene for cyklister og gående trafikanter skal forbedres. Ulykkesrisikoen skal mindskes ved at udbygge sammenhængende cykel- og gangstinet, der giver trygge udearealer og som forbinder lege- og opholdsarealer.

Beboere i et lokalområde skal kunne organisere sig i et lokalt fællesskab. Dette fællesskab skal have stillet de nødvendige ressourcer til rådighed fra kommunen, men skal også selv kunne skaffe økonomi til veje. Det lokale fællesskab kan f.eks. tage sig af fritids-, idræts- og kulturaktiviteter, samt miljøopgaver som genbrug, alternativ energiforsyning, økologisk landbrug/gartneri m.v. Fællesskabet kan også omfatte et lokalt fælleshus. Der er problemer for børn og ældre, der med fordel kan løses af fællesskabet. Det er dog fortsat det offentlige, der skal sikre støtte til de mennesker, der har støtte behov. Fællesskabet skal ligeledes have mulighed for at skabe nye kooperative virksomheder.

Der skal oprettes lokale folkevalgte råd indenfor geografisk afgrænsede områder. Lokalrådene skal have kompetence og økonomi til at beskæftige sig med lokale institutioner og fællesskabsaktiviteter.

Lokale spørgsmål skal i højere grad afgøres ved folkeafstemning. Dog må der ikke holdes folkeafstemning, der kan krænke den enkeltes retssikkerhed, f.eks. om forhold, der vedrører bestemte etniske, politiske, religiøse m.v. grupper.

Arbejde og uddannelse

Arbejde er ikke alle forundt, langt fra. Antallet af arbejdsløse og personer, som reelt er udstødt af arbejdsmarkedet, er her ved starten af 90'erne over 2 million. Arbejdsløsheden er gennem 80'erne ikke bare blevet større. Den er også blevet skævere fordelt. Langtidsledighed er en økonomisk katastrofe og ydermere er det en menneskelig katastrofe for de mange, der betragter arbejde som det naturlige omdrejningspunkt i tilværelsen som følge af, at vi gennem livet vænnes til, at arbejde er noget man skal have. Ledige oplever således ofte negative reaktioner fra det omkringliggende samfund, så som at de er dovne, uduelige, ude af stand til at forsørge familie osv. Dette kan være et stort pres midt i de øvrige problemer.

For den del af befolkningen, der er uden arbejde, skal vilkårene lempes, således at f.eks. kunstnere, musikere og »kulturarbejdere« såsom teater-, nærradio-, kulturhus- og organisationsaktivister, på lovlig vis kan tilbringe dagligdagen med, hvad de ønsker. Med den store arbejdsløshed vi har i dag, kan samfundet ligeså godt lade dem, der har lyst, få mulighed for at beskæftige sig med det, de brænder for.

Retten til uddannelse og arbejde er fundamentale forudsætninger for en menneskelig tilværelse i Danmark i dag. Disse rettigheder skal være grundlovssikrede.

Alle voksne over 18 år skal enten være under uddannelse eller være i arbejde, med mindre man på grund af specielle forhold (f.eks. børns fødsel og sygdom) eller egen sygdom og handicap, er forhindret heri, eller fordi man har forladt arbejdsmarkedet p.g.a. alder, eller fordi man ikke ønsker at være tilknyttet arbejdsmarkedet.

SF ønsker, at der anvendes et udvidet arbejdsbegreb og finder, at det også er vigtigt med accept af et alternativt arbejdsmarked.

Uddannelse og arbejde hænger sammen, og de store forskelle i uddannelse er en af de vigtigste forudsætninger for samfundets uligheder. Mangel på uddannelse har indflydelse på de fleste af livets forhold: indkomst, pensionsmuligheder, fritids- og kulturliv. Det er en afgørende faktor for oplevelse af sammenhæng i hverdagslivet.

Samfundet har pligt til at sikre uddannelse og arbejde. Det er nødvendigt, at den offentlige sektor træder til, når markedsökonomien svigter.

Derudover må samfundet stille krav om, at der er et ordentligt arbejdsmiljø på arbejdspladserne. Arbejdsmiljøproblemer er årsag til fysisk og psykisk sygdom hos mange mennesker. Mange sygdomme har sammenhæng med det arbejde, man udfører eller har udført.

Arbejdet skal være fri for helbredstruende belastninger. Fri for støj, møg, røgskadelige kemiske stoffer, ulykkesrisiko, belastninger på bevægeapparatet, stress osv.

Medarbejderne skal have indflydelse på og kontrol med såvel produktionen som produktionsforholdene. Arbejdslivet skal indrettes sådan, at lønarbejdere kan klare de konkrete forpligtelser i forhold til resten af hverdagslivet med familie og fritid.

Arbejdsliv

Arbejde til alle

Den vigtigste opgave på dette område er at skabe nye arbejdspladser, dog under hensyn til balancen mellem økonomi, beskæftigelse og økologi. For at få 10.000'er, ja måske 100.000'er flere i fast arbejde i de kommende år er en lang række nye tiltag nødvendige:

- Der skal udvikles og satses på vækstsektorer på områder, hvor Danmark har naturlige forudsætninger eller hvor høje, hjemlige krav til produktion, udvikling m.v. har givet dansk erhvervsliv fordele. Sådanne sektorer kunne være indenfor miljøteknik og vedvarende energi eller det kunne være indenfor fødevarerbranchen og forædlingsindustrien, på hospitalsteknikområdet m.v.
- Netværksprojekter i erhvervslivet, specielt for små og mellemstore samt højteknologiske virksomheder, skal støttes gennem rådgivning, hjælp og økonomiske støtteprogrammer.
- Den offentlige sektor skal være en dynamisk faktor i erhvervsudviklingen. Den offentlige, særlig kommunerne, skal alene eller i samarbejde med private virksomheder og institutioner have frie hænder i produktions- og eksportmæssig sammenhæng, så fremt projekterne foregår på almindelige markedsmæssige vilkår eller udfra en særlig begrundelse for, at det offentlige skal indgå i et givent projekt. Projekterne kan således tage sig ud som egentlige eksportprojekter med det mål for øje at eksportere varer, serviceydelser eller knowhow, som den offentlige sektor er specielt god til, f.eks. opbygning af sygehus- eller institutionsstrukturer, miljøprojekter m.v. Eller det kan være egentlige produktionsprojekter på f.eks. miljøområdet.
- Desuden skal grupper, der i fællesskab ønsker at starte fællesejede, selvforvaltende virksomheder have støtte.

Udover indsatsen på ovennævnte »delområde«, skal nogle grundlæggende strukturer på arbejdsmarkedet ændres for, at vi kan komme den ekstremt høje ledighed til livs.

- Flaskehalsproblemerne, hvor der i nogle områder er mangel på arbejdskraft, mens der i andre er mangel herpå, skal afbødes gennem en massiv efteruddannelses- og omskolingsindsats, således at der skabes gode muligheder for omstilling til andet arbejde. F.eks. kunne der gives tilbud om efteruddannelse ved opsigelse.
- Trygheden i ansættelsen skal udvides. Danmark har en forholdsvis god arbejdsløshedslovgivning, idet understøttelsen er forholdsvis høj. Derimod står det galt til, når det gælder tryghed i ansættelsen, idet det er for billigt for en arbejdsgiver at fyre en ansat, også selvom der kun er tale om kortvarig hjemsendelse. Derfor skal der skabes tryghed i forbindelse med afskedigelser svarende til funktionærlovens bestemmelser. Der skal således reformeres i dagpengesystemets finansiering, således at arbejdsgiverne kommer til at betale for f.eks. den første ledighedsuge.

Ydermere vender SF sig imod, at man nedlægger nyttige jobs i den offentlige sektor i en situation, hvor flere og flere er afhængige af det offentlige, og hvor det private arbejdsmarked ikke kan beskæftige dem, der bliver ledige.

I solidaritet med børnefamilierne og de arbejdsløse skal arbejdstiden hurtigst muligt ned på seks timer om dagen. For at der virkelig kan blive tale om en reel fordeling af arbejdet, skal overarbejde så vidt muligt afspadseres og dobbeltarbejde søges forhindret.

For at give pensionisterne større livskvalitet bør overgangen fra arbejdsliv til pensionisttilværelse kunne ske gradvist ved at kombinere deltidsbeskæftigelse og delpension/delefterløn. Anciennitetssystemet må ændres. De unge skal have højere begyndelsesløn. For de højere lønnede skal dette modsvares af en lavere slutløn.

Mennesker, der ikke er i stand til at klare »markedsprisen« på arbejdskraft, skal sikres arbejde. Det offentlige skal yde et tilskud, så også nogle af de personer, der i dag udstødes til førtidspension, i fremtiden vil kunne være helt eller delvis på arbejdsmarkedet.

Der er brug for positive særforanstaltninger. Det gælder f.eks., når kvinder skal sikres samme jobmuligheder som mænd, (også på ledende poster), når indvandrere og flygtninge skal sikres uddannelsespladser og jobs, når handicappede skal sikres jobs og uddannelse. Kun ved at give tilbud, der tager udgangspunkt i folks forskellige forudsætninger, kan den menneskelige mangfoldighed komme til udfoldelse.

Solidaritet med folk udenfor arbejdslivet

Folkepensionen skal fortsat være det bærende element til sikring af folks alderdom.

Folkepensionen og førtidspensionen skal fortsat forbedres for dem, der kun har - eller stort set kun har - den pensionsform at leve af. Ikke kun folkepensionens tillæg, men også grundbeløbet, skal være indtægts-reguleret. Alle, der er tilmeldt arbejdsmarkedet, skal være medlemmer af en pensionskasse og ATP. For dem, der helt eller delvis er uden job, dvs. dem, der er på dagpenge, bistandshjælp eller førtidspension, foretages indbetalingen af staten. Af hensyn til solidariteten skal pensionskasserne indgå i et gensidigt forsikringsystem, sådan at der sker en udligning kasserne imellem på baggrund af invaliditetsrisiko.

De, der ikke er i stand til at arbejde, skal sikres ydelser fra det offentlige, så de kan leve med en høj grad af magt over deres egen tilværelse. Samtidig skal de have den fornødne hjælp på alle de områder, hvor de ikke kan klare tingene selv.

Det meste berigelses- og voldskriminalitet begås af unge mænd med ringe skoleuddannelse og svag tilknytning til arbejdsmarked og fritidsaktiviteter. Straffesystemet skal ændres, så disse grupper i stedet for fængselsstraf får tilbudt alternativer med mulighed for uddannelse og resocialisering.

Et ordentligt arbejdsmiljø

Arbejdsmiljøet på private og offentlige arbejdspladser skal forbedres. Sundhedsfarligt arbejde skal forbydes. Monotont arbejde skal begrænses til det minimale. Arbejdsgiverne skal betale til en arbejdsskadeforsikring i forhold til, hvor stor risiko for arbejdsskader, erhvervs sygdomme m.v. der er i den pågældende virksomhed.

Sikkerhedsorganisationen skal styrkes. Den skal have afgørende indflydelse -på virksomhedens planlægning af produktion og produktionens tilrettelæggelse. Arbejdstilsynets ressourcer skal øges. Der skal ske en koordinering af indsætterne for både det indre og ydre miljø. Et godt arbejdsmiljø skal ses som en produktivkraft.

Demokrati på arbejdspladserne

Arbejdspladسدemokrati skal gennemføres i alle former for virksomheder. Samarbejdsudvalgene må udvikles til virksomhedsråd, der får magt til at beslutte på flere og flere områder, og som efterhånden bliver det egentlige ledelsesorgan. På den måde udnytter man den erfaring og kompetence, som medarbejdergruppen besidder.

I private virksomheder skal arbejdspladسدemokratiet kombineres med økonomisk demokrati, således at medarbejdernes overtagelse af ledelsesretten forenes med overtagelse af en stadig større del af den økonomiske magt i virksomheden. Der skal skabes bedre muligheder for at ansatte kan overtage virksomheder som medarbejderejede virksomheder. Det er karakteristisk for offentlige virksomheder og institutioner, at de arbejder indenfor politisk bestemte økonomiske rammer, og at deres funktion og formål er politisk bestemt. Indenfor disse

rammer skal de ansatte gennem virksomhedsråd efterhånden have ret til at bestemme over egne arbejdsforhold.

Uddannelse

Børn og unge

Alle skal have adgang til 12 års grunduddannelse. Der er 9 års undervisningspligt. De 9 år foregår som en udelt grunduddannelse, hvor børn med forskellige forudsætninger får mulighed for at fungere sammen. Skolen har en særlig forpligtelse overfor elever, der af økonomiske, sociale, kulturelle eller fysiske årsager har svært ved at udnytte de almindelige tilbud. Her er det nødvendigt med ekstra ressourcer og fleksibilitet i skolesystemet.

Desuden må skolen være særlig opmærksom på at skabe lige muligheder for begge køn.

Der skal ske en ændring i de 16-19-åriges uddannelse, så skellet mellem en praktisk og teoretisk uddannelse bliver mindre. Det giver større fleksibilitet, så den, der har fået en praktisk uddannelse, senere i livet kan bygge en teoretisk overbygning på, og således gå fra en kortere uddannelse til en videregående uddannelse.

Alle unge skal sikres en erhvervskompetencegivende uddannelse. Uddannelserne skal være brede og give mulighed for omstilling senere. Der skal i princippet være fri adgang til både de videregående uddannelser og til de erhvervsfaglige uddannelser. Fri adgang til de videregående uddannelser skal alene være begrænset af, at meget specialiserede uddannelser pludselig får stor tilgang, eller at der er meget dårlige jobmuligheder indenfor et område. Uddannelseskapaciteten skal følge med antallet af optagne studerende. For de erhvervsfaglige uddannelser kan den frie adgang være begrænset af, at tilgangen til bestemte fag kan være så stor, at første ønske ikke kan opfyldes.

De erhvervsfaglige uddannelser skal bygge på brede kundskaber, fagligt og alment.

Uddannelsesforløbet skal opbygges, sådan at uddannelsen starter på en erhvervsskole med en bred introduktion inden for et hovederhvervsområde. De almene fag skal have større vægt og integreres i de øvrige fag. Alle unge skal have adgang til et helt uddannelsesforløb ved, at der er garanti for en praktikplads.

Voksne

Den, som ikke har modtaget 12 års uddannelse som ung skal have ret til og økonomisk mulighed for senere at vende tilbage til et uddannelsesforløb, der tilrettelægges ud fra den pågældendes særlige forudsætninger og erfaringer.

Korttidsuddannede, som er uden, eller næsten uden erhvervskompetencegivende uddannelse, skal have tilbud om en voksenerhvervsuddannelse der varer 2-3 år. Der skal opbygges en uddannelse, der tager udgangspunkt i de pågældendes erfaringer og forudsætninger, f.eks. moduler, hvor både produktionsskoler, daghøjskole, almen voksenuddannelse, arbejdsmarkedsuddannelseskurser, i værks ætter kurser m.v. indgår.

Efteruddannelsen skal øges. Det er vigtigt, at der afsættes betydelig flere midler til efteruddannelse, fordi de engang erhvervede uddannelser hurtigt bliver forældet.

Betalt frihed til uddannelse (BFU) skal sikre alle lønmodtagere ret til og økonomisk mulighed for almen og samfundsmæssig uddannelse på egne betingelser. Uddannelsen under BFU skal have almen karakter og tilrettelægges lokalt under maksimal deltagerstyring. Lønmodtagere optjener en årlig ret til 2 måneders uddannelse med lønkomensation svarende til 125% af dagpengesatsen. BFU skal på grund af begrænsede ressourcer i første omgang tilbydes de mennesker, der har den korteste uddannelse.

Indførelse af muligheden for at forlade arbejdsmarkedet for en tid, dvs. sabbatordning f.eks. 1 år, vil give mange fordele. Det vil give den enkelte mulighed for at vælge arbejdsmarkedet fra for på den måde at få mere tid til familie, studier, kreativ udfoldelse, personlig udvikling eller lignende. Det vil give mulighed for at udføre nyttigt og nu ulønnet arbejde. Det vil give en anden form for påskønnelse og et friere valg for den enkelte. Det vil indebære flere muligheder for at fordele arbejdet, så arbejdsløsheden også på den måde kan nedbringes.

Derudover vil en sabbatordning betyde afbureaukratisering af en stor del af den offentlige sektor. Den økonomiske komensation skal svare til dagpengesatsen. Samtidig indføres

tryghedsbestemmelser om vikarafløsning, retten til fuld arbejdstid efter orlov og sikring mod firing.

Økonomisk og økologisk ansvarlighed

90ernes største udfordring er indlysende: det truende økologiske sammenbrud skal forhindres både lokalt, globalt og især i udviklingslandene af hensyn til deres vækst i produktionen. Ved forebyggende indgreb, som er det mest effektive, må disse tre hensyn samlet tilgodeses. Der må på alle tre handlingsplaner ske en omstilling af vores produktion, vaner og forbrug til en økologisk bæredygtig udvikling, der ikke udbytter u-landene. Denne omstilling må indebære, at udpiningen af naturgrundlaget stoppes, forureningen af miljøet nedbringes drastisk, og forbruget af energi og råstoffer mindskes betydeligt. Samtidig skal arbejdsløsheden afskaffes og gældsætningen til udlandet standses.

Hvis dette store omstillingsprojekt skal lykkes, kræver det en høj grad af demokratisk styring. Der må ske en omfattende demokratisering af den danske økonomi og produktionssektor, fordi befolkningens indsats og begejstring er afgørende, hvis projektet skal lykkes. Samtidig må det offentlige gennem overordnede målsætninger styre erhvervsudviklingen og skabe sådanne rammer for virksomheder og husholdninger, at hensynet til naturen indregnes i de økonomiske beslutninger, samtidig med at markedsøkonomien sikrer en effektiv fordeling af ressourcerne inden for de overordnede prioriteringer.

Demokratisk styring af produktionen

Folketinget skal spille en langt mere aktiv rolle i udformningen af de overordnede målsætninger og i den generelle styring. Den grønne omstilling sættes i gang ved, at det parlamentariske demokrati - på baggrund af omfattende debat i befolkningen - definerer behov og målsætninger for samfundets udvikling på produktionsområdet. Det skal ske i samarbejde med grupper af virksomheder og det offentlige.

Omstilling af økonomien til en bæredygtig udvikling betyder bl.a., at følgende målsætning skal følges:

- fremstilling af sunde og holdbare varer,
- indførelse af renere teknologi,
- energibesparelser og overgang til vedvarende energi,
- gennemført genbrug i produktion og forbrug.

Det kan ske ved en massiv omstilling af produktionsapparatet under udnyttelse af den moderne teknologis muligheder for størst mulig ressource- og miljøhensyn.

Det betyder en omlægning. Engangs- og korttidsprodukter, underlødige fødevarer, giftstoffer, kunstige produktionsstimulanser, der ødelægger naturens kredsløb, kortsigtede spekulationsinvesteringer o.s.v. erstattes af opprioritering af rene teknologier og f.eks. sektorer som vedvarende energi, sunderne fødevarer, økologisk bæredygtige boligformer, reparation og genbrug.

I Danmark skal vi udvikle vækstsektorer i produktionen med udgangspunkt i politiske krav til rent og sundt arbejdsmiljø, mindsket energi- og råstofforbrug, varers holdbarhed og et rent ydre miljø. Der skal skabes nye teknologier og produkter, som gensidigt støtter hinanden - eller med andre ord etableres miljøindustrielle komplekser.

Forskningen skal kraftigt opprioriteres gennem øget grundforskning og gennem en række behovsstyrede forskningsprogrammer, som f.eks. sigter mod udvikling af sunderne og mere holdbare materialer. På denne måde stilles forskningsresultater til rådighed for erhvervslivet som et grundlag for bæredygtige økologiske produktioner og forbedret konkurrenceevne.

Det offentlige skal i større udstrækning benytte sig af udviklingskontrakter med virksomhederne. Herigennem peger stat og kommuner på nye produkter og serviceydelser, som man ud fra miljømæssige hensyn ønsker udviklet og stiller samtidig finansieringsmuligheder til rådighed. Nye produkter vil ofte kunne danne basis for øget afsætning og eksport. Stat, amter og kommuner skal bevidst gennem deres indkøbspolitik fremme den grønne omstilling. Ved at stille forøgede krav til varernes energiforbrug, holdbarhed og

sundhed, skabes der et marked, som kan danne grundlag for ny produktion. På denne måde får dansk erhvervsliv et forspring, som vil være værdifuldt, efterhånden som miljøkravene forbedres og skærpes i verden omkring os.

Staten skal gennem lovgivning og regelfastsættelse lægge op til omstillingen til en grøn produktion. Erhvervslivet bør have et klart billede af, hvordan miljø- og energikravene til teknologi og produkter over en årrække vil udvikle sig, så man kan planlægge at tilpasse sig udviklingen uden panikinvesteringer. Omvendt må erhvervslivet lære at betragte miljøkravene som en udfordring og en mulighed for nyudvikling af produktionen.

Den spredte og tilfældige erhvervsstøtte skal omlægges, så den fremmer omstilling til en bæredygtig udvikling. F.eks. gennem oprettelse af en række udviklingsselskaber, hvor det offentlige og erhvervslivet i fællesskab samarbejder om erhvervs- og teknologiudviklingen. Der skal udvikles en forbrugerpolitik, som lægger op til at forbrugerne aktivt og bevidst deltager i den grønne omstilling. Gennem bedre information om varernes miljøkvalitet og støtte til oplysningskampagner, skal forbrugerne kunne efterspørge varer, der drejer produktionen i den ønskede retning.

Tilskuds- og afgiftspolitikken skal bruges målrettet til at fremme den nødvendige omstilling. Tilskud til nye produkter kan gøre disse rentable i udviklingsperioden og afvikles i takt med, at produktionen bliver i stand til at bære sig selv. Afgifter, som løbende sættes i vejret, kan medvirke til at begrænse brugen af giftige stoffer og energiforbrugende processer og opmuntre til, at der udvikles alternativer.

Gennem den fysiske planlægning søges decentralisering, udviklingsspredning og mere selv bærende lokalsamfund fremmet mest muligt. På den måde begrænses sårbarhed, overflødig varetransport og der opbygges selv bærende sociale netværk.

Demokratisk styring af kapitalen

Der skal gennemføres en reform, der sikrer virksomhedsdemokrati. Dette indebærer gennemførelse af arbejdspladsdemokrati (AD), som giver medarbejderne indflydelse på virksomhedernes beslutninger omkring investeringer, ny teknologi, uddannelsesforhold, ansættelses- og afskedigelsesforhold m.v. Desuden gennemføres økonomisk demokrati (ØD), der indebærer, at virksomhederne overdrager en del af værditilvæksten i de enkelte virksomheder til lønarbejdernes kollektive ejendom. Medarbejderne har kollektivt dispositions- og stemmeretten over de pågældende midler i deres virksomhed.

ATP og Lønmodtagernes Dyrtidsfond skal slås sammen til een arbejdsmarkeds-pensionsfond (AMF), hvor der kun sidder medarbejderrepræsentanter i ledelsen. Fondsledelsen vælges ved direkte valg af alle medlemmer. En del af midlerne overføres til regionale fonde med henblik på aktive og grønne investeringer i lokalområderne, mens resten forbliver i den landsdækkende fond, hvor der både foretages aktive og passive investeringer. Stemmeretten over de aktier, som AMF opkøber i virksomhederne, skal i videst muligt omfang overdrages til de ansatte i de enkelte virksomheder, og dispositionsretten skal under alle omstændigheder udøves i tæt samarbejde med disse.

SF vil arbejde for, at pensionskasserne investerer i økologisk bæredygtig produktion. Det er afgørende, at pensionskassernes midler investeres og forvaltes demokratisk. Dette indebærer, at der skal være direkte valg til ledelserne, og at de investerede midler i virksomhederne forvaltes i et snævert samarbejde med de ansatte her.

Kapitalmarkedet skal styres af samfundet. Det skal ske ved, at der kommer så mange offentlige repræsentanter i pengeinstitutters og forsikringsselskabers bestyrelser, så de udgør et flertal. Det offentlige repræsentanter skal sikre åbenhed om beslutningerne og arbejde for, at de overordnede, samfundsmæssige målsætninger følges op. De generelle retningslinier for samfundsstyringen af kapitalmarkedet fastlægges af regeringen på baggrund af Folketingets beslutninger. Nationalbanken, som underlægges regeringens og Folketingets kontrol, skal gennem pengepolitikken sikre, at de vedtagne retningslinier for samfundsstyringen bliver fulgt op i praksis.

Der oprettes en boligfond, som finansieres af en fast værdistigningsafgift på salg af ejerboliger og private udlejningsboliger, samt af en afgift på ældre lejligheder, der prismæssigt ikke svarer til kvalitetsniveauet. Fonden skal sikre en ny boligfinansiering, som ikke er baseret på det fri

kapitalmarked. Målet er at opbygge et lukket kredsløb, hvor boligbyggeri i Danmark finansierer sig selv.

Beboerne i det byggeri, som fonden finansierer, skal vælges direkte til fondsledelsen og have indflydelse på denne. Desuden skal der kunne eksperimenteres med nye boligtyper og materialer, som led i den grønne omstilling.

Der oprettes en jordbrugerfond, med det formål at landmænd kan drive eget landbrug og andelslandbrug, uden at der sker en kapitalisering af jord og fast ejendom. Jordbrugerfonden ejer ejendomme i fællesskab, og ledelsen vælges blandt de aktive landmænd på fondens ejendomme. Derved bliver det lettere at sikre et generationsskifte og at holde rimelige priser på landbrugsejendomme. Det vil kunne modvirke udviklingen hen imod meget store landbrugsejendomme samt åbne op for øget samarbejde mellem landmænd: En nødvendig forudsætning for omlægning til økologisk landbrug.

De økonomiske balanceproblemer

Arbejdsløsheden skal nedbringes, som beskrevet i afsnittet om arbejdslivet.

For at nedbringe betalingsbalanceunderskuddet skal importen, specielt af miljøskadelige, energi- og ressourceturberende produkter, begrænses. Til gengæld skal Danmark øge eksporten omkring miljøforbedrende, energi- og ressourcebesparende teknologi, sunde fødevarer o.lign.

Det samlede privatforbrug skal nedbringes. Derudover skal der ske en omlægning af privatforbruget. De allerdårligst stillede og de mennesker, der i øjeblikket er uden arbejde, vil få forbedret deres levestandard. De bedre stillede skal sænke deres privatforbrug. Til gengæld får de øget fritid i form af arbejdstidsnedsættelse.

Det er ikke økonomisk og socialt holdbart, at det samlede skattetryk fortsat stiger. Derfor er det nødvendigt, at der indføres et helt nyt beskatningssystem med en anden økonomisk funktion og med andre sociale fordelingskonsekvenser.

Grundlaget for beskatningen skal delvis overflyttes fra personlig indkomstskat til skat på produktionsfaktorerne. Dette skal ske ved, at skattesystemet baseres på opkrævning i virksomheden, og ved at skatten beregnes efter virksomhedens forbrug af ressourcer ved produktionen, herunder udbetalt løn og renteudgifter.

Denne produktionsfaktorskaldet promsen vil kunne sikre, at netop ressourceturberet bliver en afgørende faktor i planlægningen og den økonomiske beslutningsproces i virksomhederne. Beskatningen skal gennem en økologisk skatte- og afgiftsreform for en væsentlig del flyttes fra indkomstskat til skat på forurening fra virksomheder og på ressourceturberet.

Der skal skabes et bredere indkomstgrundlag for opkrævningen af indkomstskat ved at inddrage kapitalgevinster i beskatningsgrundlaget og ved at sanere fradragene og indskrænke mulighederne for henlæggelse til investeringsfond, indskud på etableringskonti og skattemæssige afskrivninger m.v.

Samtidig skal det nuværende personskattesystem omlægges. Dette skal ske dels ved nedsættelse af skatteprocenterne på baggrund af omlægning til promsen og dels ved indførelse af en direkte forbrugsskat, der skal pålignes de personer, der har et forbrug udover den til enhver tid fastsatte bundgrænse for skattepligtige personers privatforbrug.

Der indføres differentieret moms.

Kun en sådan skatteomlægning vil kunne sikre, at der sker ændringer i virksomhederne og befolkningens forbrug af ressourcer. Samtidig vil det nye skattesystem skabe en social omfordeling, idet lavindkomstgrupper og til dels mellemindkomstgrupper får lettelse, medens højindkomstgrupperne beskattes hårdere.

I 90'erne vil skellet mellem den offentlige og den private sektor blive nedbrudt.

Den egentlige produktion skal styres efter samfundets behov, og markedet vil blive reguleret via rammer, som både kan være af lovgivningsmæssig og økonomisk karakter.

Den offentlige ekspertise skal udnyttes i samarbejde med private virksomheder. Det kan både forbedre den offentlige service og skabe basis for ny produktion og eksport.

SF mener, at en effektiv offentlig sektor er et nødvendigt gode i et højtudviklet industrialiseret samfund som det danske. Skulle de liberale kongstanke om en stærkt reduceret offentlig

sektor blive virkelighed, ville det ramme ikke bare de socialt svage i samfundet, men i lige så høj grad erhvervslivet, der i dag nyder godt af højtuddannet arbejdskraft, et billigt sundhedsvæsen, gode trafiksystemer osv. Faktisk ser SF det som en langsigtet fordel for erhvervslivet og dermed beskæftigelsen, at en stærk offentlig sektor stiller skrappe miljøkrav, arbejdsmiljøkrav og energisparekrav til erhvervslivet.

Men SF ser ikke den offentlige sektor som et mål i sig selv. Tværtimod foretrækker vi, at mennesker i selvstyrende, ansvarlige og sociale netværk løser problemerne, inden de opstår, frem for at det offentlige skal løse problemerne, når de er opstået.

Derfor er det af afgørende betydning, at den offentlige sektor hele tiden er parat til at omstille sig. Der skal skabes en konsekvent brugerorientering og en endnu større kvalitetsbevidsthed i de offentlige ydelser.

De ansattes indflydelse er afgørende for, om denne omstrukturering kan finde sted på en fornuftig måde. Kvaliteten af de offentlige ydelser kan ikke sikres via markedsmekanismen, fordi der er tale om politisk bestemte ydelser efter solidariske principper. Men der eksisterer en lang række andre styringsmekanismer, som kan sikre god service og høj kvalitet i de offentlige ydelser.

Mange aktiviteter kan organiseres i selvstyrende fællesskaber, hvor initiativtagere, brugere og ansatte løser veldefinerede opgaver i fællesskab - efter overenskomst med det offentlige. På en række områder skal brugerne have valgfrihed mellem forskellige offentlige ydelser. Derved kan der skabes et »kvalitets-tryk«, som sikrer effektiv udnyttelse af ressourcerne.

Endvidere skal det offentlige i højere grad bruge målstyring og udvikle kvalitets-målinger. Det kan medvirke til at skabe størst mulig overensstemmelse mellem brugernes behov og de offentlige ydelser og til den effektive ressourceudnyttelse.

Endelig vil en styrkelse af medarbejdernes indflydelse og efteruddannelse kunne udvikle den faglige kvalitet og professionelle standard yderligere. Politikernes rolle er at opstille klare mål, som klargør de offentlige ydelsers omfang og kvalitet. Hvordan de forskellige opgaver herefter løses vil afhænge af de enkelte opgavers karakter - ligesom valget af organisationsform. De offentlige ydelser vil blive produceret i en mangfoldighed af former, og der må løbende foretages en vurdering af, om problemerne løses på den bedst mulige måde. Afgørende bliver den størst mulige brugerindflydelse - ligesom SF lægger stor vægt på principperne om solidaritet og økologisk ansvarlighed.

Privatisering af de offentlige ydelser som ideologi er nøjagtig lige så forældet, som den østeuropæiske kommandoøkonomi var. Udviklingen af en egentlig velfærdsstat fordrer nytænkning og vilje til at give folk mere ansvar - brugere såvel som ansatte.

Opgave- og byrdefordelingen mellem stat, amter og kommuner skal reformeres, så ingen instans tilskyndes til at flytte opgaver, og dermed udgifter, til en anden instans. Kun hensynet til, hvordan opgaven bedst løses, skal have betydning for opgavefordelingen.

Af hensyn til en stabil pris- og lønudvikling aftaler regering og Folketinget med arbejdsmarkedets parter, hvordan rammerne for den økonomiske politik skal være. På denne baggrund vil overenskomsterne på arbejdsmarkedet kunne forhandles. Under et rødt-grønt flertal vil det være muligt at udarbejde en økonomisk-social helheds-plan, som sikrer øget beskæftigelse, grøn omstilling, forbedrede levevilkår og øget indflydelse for lønarbejderne.

En bæredygtig udvikling

Grundprincippet i den økologiske politik skal være forebyggelse, ikke efterfølgende kontrol. Der skal etableres et helt nyt økonomisk/økologisk beregningssystem (grønt BNP), således at økologiske problemer og risici indregnes i de økonomiske modeller, der anvendes i den offentlige debat og dermed af beslutningstagere på alle niveauer.

Miljølovgivningen ændres således, at princippet om, at usikkerheden skal komme miljøet til gode, bliver grundlag for al miljøpolitik, både nationalt og internationalt. Det bliver fremover virksomhederne, der skal bevise, at de produkter, de fremstiller, og den samlede produktionsproces, ikke fører til skader på miljøet.

Produktansvarslovgivningen ændres således, at det i fremtiden er virksomhederne, der har erstatningsansvar for produkterne hele vejen igennem samfundet. Alle større virksomheder skal udarbejde materialebalancer med angivelse af ressourceforbrug og affaldsproduktion.

Der skal udarbejdes reduktionsplaner for miljø- eller sundhedsbelastende affald og udslip for hver eneste virksomhed. Miljøfarlige produkter skal erstattes med andre produkter.

Dansk landbrug må i løbet af 1990'erne omlægges til miljømæssig bæredygtig produktion og flest mulige landbrug omdannes til økologisk drift. Og det kan kun ske, hvis støttepolitikken omlægges, og hvis forbrugerne efterspørger de økologiske produkter. Samtidig må Danmark arbejde for en ændring af EFs landbrugspolitik i retning af økologisk landbrug.

Trafikmønstret skal ændres. Den kollektive trafik skal udbygges kraftigt i 90'erne. Først og fremmest skal det sikres, at godstrafikken i fremtiden foregår via jernbanesystemet. Det kræver en aktiv indsats, såvel i Danmark som EF, at få udbygget en fælles transportpolitik, der fremmer en hurtig og miljøforsvarlig udbygning af det kollektive trafiknet i Europa.

Målsætningerne må være bæredygtighed og hurtig transport af gods og personer. Endvidere skal den kollektive trafik tilrettelægges, så den fremmer en decentral udvikling.

Ved afgifter på godstransporter på lastbil, bompenge i større byer og en bilafgiftspolitik, der begrænser antallet af kørte km kraftigt. Vejtrafikken skal begrænses.

Alle biltyperes udledning skal nedbringes så meget som teknisk muligt. Danmark skal arbejde for, at så mange lande i Europa som muligt snarest følger de højeste normer for nedsættelse af forurening fra biler. Der bliver ganske givet behov for omfattende reguleringer af privatbilismen i løbet af 90'erne. Her må målsætningen være bæredygtighed og fleksibilitet.

Inden for rammen af Brundtland-rapportens anbefalinger af en halvering af det globale energiforbrug inden år 2020, skal Danmark inden år 2000 have omlagt sin energiproduktion efter følgende målsætninger:

- kraftig begrænsning af brug af fossile brændsler og bedre udnyttelse af energiresourcerne,
- maksimal røgrænsning ved el- og varme-produktion,
- besparelser i energiforbruget ved hjælp af energiafgifter, tekniske el-besparelser og ændret tarifpolitik, hvorefter der betales efter forbrug,
- satsning på vedvarende energi, således at denne energiform i år 2000 dækker 20% af vort forbrug mod i dag 2-3%

Atomkraft skal fortsat afvises som energikilde i Danmark.

Alle mennesker skal udvikle og udvise en langt højere grad af personlig ansvarlighed i omgang med ressourcerne. Det gælder miljøbevidst forbrug af varer, vand og energi, og det gælder en begrænsning af mængden af affald, herunder mere genbrug. Alt affald bør sorteres ved kilden. Der bør oprettes et net af genbrugsvirksomheder på andelsbasis, eller evt. i offentligt regi, for at genbruget af affald kan blive så stort som muligt, og for at inddrage befolkningen direkte i denne omstilling.

Der skal snarest muligt laves en lovgivning, der sikrer råstoffernes cirkulation således, at ethvert produkt efter endt levetid skal kunne anvendes som råstof i en ny produktion.

International politik

Global ansvarlighed

Global ansvarlighed er nøgleordet i 90'ernes politik. Menneskeheden står i dag over for problemer, der i deres natur omfatter hele kloden, og hvis løsning kræver globale tiltag. Det gælder:

- de omfattende miljøproblemer, bl.a. omkring ozonlaget, drivhuseffekten, fældning af regnskoven, energiforbruget og affaldsproduktionen,
- den ulige fordeling af velfærd mellem rige og fattige lande, herunder de fattige landes gældsproblemer,
- den store militære oprustning i hovedparten af verdens lande,
- den udbredte mangel på overholdelse af selv fundamentale menneskerettigheder.

For at løse disse problemer kræves det, at alle lande, også Danmark, er parat til at afgive suverænitæt til overnationale organer. Der må skabes en global retsorden, baseret på FN. Derfor vil SF arbejde for at FN bliver opprioriteret i de kommende år. Både som organisation

og i den danske befolknings bevidsthed. Dette kan bl.a. ske ved, at Danmark (el. Norden) aktivt stiller forslag i FN.

Miljøet

Danmark skal arbejde for, at der i FN-regi etableres en global traktat for begrænsning af drivhuseffekten efter FN-eksperternes og Brundtlands-rapportens anbefalinger. En sådan global handlingsplan for nedbringelse af udledning af CO₂ skal kontrolleres internationalt af de deltagende lande. Desuden skal traktaten disponere over betydelige økonomiske midler, der kan bruges til at støtte omstillingsinitiativer, bl.a. med det formål at standse miljødelæggelsen af f.eks. regnskoven. Verdensbanken og IMF skal ændre deres prioriteringer, så de afspejler Brundtland-tankegangen. Der skal etableres bindende miljøhandlingsplaner på regionalt plan. De deltagende lande skal overlade beføjelser til sådanne internationale organisationer, når der er tale om miljøspørgsmål. Det vil i Danmarks tilfælde primært sige til EF.

Omfordeling mellem rige og fattige lande

Danmark skal støtte Brundtland-rapportens grundlæggende ideer om global udligning som en nødvendig forudsætning for en bæredygtig udvikling. Dvs. at de fattigste u-lande skal have ret til øget forbrug af ressourcer, energi m.v., mens de rige skal nedsætte deres drastisk.

Danmark skal arbejde for, at u-lande får deres gæld eftergivet i løbet af en kort årrække.

Enten ved en total aftrapning eller ved at de forpligtiger sig til at investere det årlige afdrag i egen valuta i miljøforbedringer i eget land.

FN-systemet skal igen sætte fokus på en »Ny Økonomisk Verdensorden«. Den er en forudsætning for en bæredygtig udvikling. I internationale forhandlingsrunder skal Danmark arbejde for, at de rige landes protektionistiske politik overfor u-landenes produkter fjernes, så de får fri adgang til de rige landes markeder.

Danmark skal arbejde for, at EF-landene ændrer deres politik overfor u-landene, så de får bedre mulighed for at sælge varer i EF.

Både når det drejer sig om dansk u-landsbistand, og når det drejer sig om bistandshjælp via EF, vil SF arbejde for, at solidariteten med de fattigste lande øges. Bistandshjælpen skal hvile på princippet om folkestyrets udvikling. Bistandshjælpen skal tage udgangspunkt i modtagernes ønsker og behov og ikke i giverlandenes ønsker om at tjene på bistandshjælpen. De politiske forhold i modtagerlandene skal være sådan, at der er sikkerhed for, at hjælpen kommer derhen, hvor den gør mest nytte, at den lokale befolkning er aktivt inddraget i hjælpens udnyttelse, samt at hjælpen tjener til frigørelse af folkelige kræfter.

I solidaritet med de fattige lande, skal de rige lande reducere deres forbrug og energiforbrug drastisk. U-landenes interesse er mere fri handel - og ikke bistandshjælp.

Freden

Danmark skal arbejde for at også NATO nedlægges, efter at det er vedtaget at nedlægge den militære del af Warschawa-pagten. De to pagter skal afløses af en fælles-europæisk sikkerhedsordning, omfattende de hidtidige blokstater og de neutrale stater; USA og Canada skal inddrages i ordningen, som skal oprettes indenfor rammerne af CSCE. Ordningen skal bygge på vidtgående nedrustning, åbenhed og gensidig kontrol; enhver medlemsstat må afskaffe al angrebskapacitet. Ordningen skal overvåges af et kontrolorgan under CSCE, som får en parlamentarisk dimension derved, at Europarådet (med USA og Canada som associerede medlemmer) tilknyttes CSCE med rådgivende beføjelser. CSCEs kontrolorgan skal fungere i nært samarbejde med FN.

FN skal styrkes i rollen som mægler og i muligheden for at indsætte fredsbevarende styrker, koordineret af FN i overensstemmelse med pagtens bestemmelser herom.

FN skal have øget magt til at bekæmpe oprustning og overførsel af våbentechnologi.

I nedrustningen skal FN spille en væsentlig rolle, når der etableres overnationale kontrolmekanismer.

Så længe NATO endnu eksisterer, skal Danmark optræde selvstændigt inden for alliancen, tage ensidige skridt uden først at spørge om lov, og støtte alle initiativer, som svækker rustningskapløbet og baner vej for afspænding. Uanset hvorfra de kommer.

Konkret skal Danmark inden for NATO

modsætte sig nye oprustningstiltag og i givet fald nægte at følge dem. I stedet skal vi støtte alle tendenser hos andre medlemsstater til, at alliancen kommer i gang med nedrustning og omstrukturering til ikke-truende militære niveauer. Danmark skal arbejde for

- hurtig fremgang i forhandlingerne om konventionel nedrustning i Europa,
- at også sømilitære og de taktisk-atomare styrker inddrages heri,
- en hurtig og total afskaffelse af alle atomvåben,
- og modsætte sig alle forsøg på at udvide NATOs operationsområde ud over det i traktaten fastlagte.

Som et fredspolitisk signal skal Danmark ensidigt foretage en nedrustning af det danske militær, især ved afskaffelse af de mest offensive våben (langtrækkende fly, ubåde, tanks); dette må også komme til udtryk ved en reduktion i militærbudgettet. Vi skal klart tilkendegive, at Danmark er et atom- og kemivåbenfrit område, dvs. at ingen dansk regering vil acceptere a-våben, biologiske, kemiske våben eller andre masseødelæggelsesvåben på dansk område, og at dansk militær ikke må deltage i øvelser eller planlægning, hvor sådanne våben forudsættes anvendt. Vi skal forstærke vor indsats for at gøre ikke blot Norden, men hele Europa til en traktatfæstet atom- og kemivåbenfri zone og helhjertet støtte oprettelsen af sådanne zoner andetsteds. Det er en tillidsskabende foranstaltning og et skridt på vejen til almindelig afskaffelse af disse våben.

Danmark skal uden forbehold støtte kravet om et totalt atomprøvestop. Og vi skal støtte kravet om et kontrolleret forbud mod produktion, oplagring og brug af kemiske våben.

Danmark skal gøre, hvad det formår, for at få supermagterne til at enes om deres delmål - en halvering af deres strategiske atomvåbenarsenaler. Men vi skal fastholde, at det er et delmål. Det endelige mål er en total afskaffelse af alle atomvåben i alle atomstater. Dette mål må nås sideløbende med, at de konventionelle våben reduceres i et sådant omfang, at enhver angrebskrig gøres umulig. Men også her er slutmålet en total afskaffelse af enhver krigerisk kapacitet. Selvom alle atomvåben er afskaffet, kan vor viden om deres produktion ikke afskaffes. Det er derfor bydende nødvendigt, at krigeriske konflikter bliver utænkelige og fysisk umulige.

I de internationale forhandlinger, især i CSCE-regi, skal Danmark støtte vidtgående tillidsskabende skridt og nedrustning, der indebærer fjernelse af angrebskapacitet. Under forhandlingerne skal Danmark ikke alene rådslå med de NATO-allierede, men også med neutrale og andre stater. EPS (EFs politiske samarbejde) bør udvides med neutrale lande, og både EPS og Nordisk Råd bør inddrage nedrustningsspørgsmål i deres drøftelser.

Menneskerettigheder

Danmark skal i alle organer, hvor Danmark er repræsenteret, slå for at menneskerettighederne overholdes. Dette uanset, hvilke konsekvenser det kan få for, hvordan landene, der overtræder menneskerettighederne, reagerer mod Danmark.

Danmark skal, i overensstemmelse med FNs beslutninger, modtage flygtninge, når der er tale om overgreb på menneskerettighederne. Det gælder både flygtninge fra FNs lejre og flygtninge, der direkte søger beskyttelse i Danmark.

Samtidig skal Danmark arbejde for, at flygtningeproblemerne afskaffes gennem sikring af fred, afskaffelse af sult og udvikling af demokratiske forhold.

Danmark skal ligeledes i overensstemmelse med FNs beslutninger sikre børns rettigheder.

Nationale rettigheder

Folkenes selvbestemmelsesret og den nationale suverænitæt er absolutte principper for SF, ligesom de fundamentale menneskerettigheder er det.

Danmark i Europa

Situationen i Europa er med Østeuropas selvstændiggørelse fundamentalt forandret. Der skal findes en helt ny balance i Europa. En balance, som skal kombinere national selvbestemmelse, regionalt samarbejde og afgivelse af suverænitæt på afgrænsede områder til overnationale organer. Nøgleordene for den nye balance er økologisk omstilling, demokratisering og solidaritet med mindre udviklede områder. SF's mål er skabelsen af »Det åbne Europa«.

SF støtter opbygningen af forskellige former for fleksibelt regionalt eller andet samarbejde, hvori både EF-medlemmer og andre europæiske lande kan deltage.

SF støtter opbygningen af et forpligtigende samarbejde i Europa, der tager fat på løsningen af de grænseoverskridende problemer.

Udviklingen i EF

SF vil arbejde for et åbent Europa. I dette Europa er EF en realitet, som også i de kommende år vil danne udgangspunkt for politiske og økonomiske samarbejdsstrukturer. SF er modstander af det EF, der bygger på den nuværende Rom-traktat. EF er med sin nuværende opbygning ikke i stand til at varetage løsningen af de fælles problemer. SF vil modarbejde, at EF udvikles til en økonomisk-monetær union med en fælles valuta og endeligt fastlagte valutakurser. SF vil modarbejde, at EF udvikles til en politisk union med flertalsafgørelser i udenrigspolitikken og fælles EF-militær.

SF vil arbejde for, at der skabes en ny Romtraktat, der bygger på økologi, solidaritet og demokrati. Den nye Romtraktat skal gøre EF til en organisation, der bidrager til løsningen af de globale problemer. Det skal gøres muligt ved flertalsafgørelser at vedtage høje minimumsregler, når det drejer sig om beskyttelse af ydre miljø, arbejdsmiljø, sociale rettigheder og virksomhedsdemokrati. Det skal samtidig sikres, at de enkelte lande kan vedtage mere vidtgående regler. Dog skal overenskomstforhandlingerne fortsat være et nationalt anliggende. Endvidere skal det gøres muligt ved flertalsafgørelser at vedtage minimumssatser for beskatning af kapital og virksomheder. EFs landbrugspolitik skal lægges om. EF's protektionistiske politik overfor Østeuropa og 3. verdenslande skal ændres, og EF skal støtte omlægningen af landbruget til et økologisk bæredygtigt landbrug. De midler, der overføres til EF's mindre udviklede regioner, skal anvendes til fremme af den nødvendige økologiske omstilling. Det skal gøres muligt at udøve en demokratisk kontrol med den internationale kapital gennem EF. Der skal etableres en langt større åbenhed i EF's beslutningsproces, og samtidig skal beslutningsstrukturen demokratiseres. Det er en forudsætning for, at der også på EF-plan kan føres en politisk kamp mellem højre og venstre. EF skal demokratiseres. EF-parlamentet skal have øgede kontrolmuligheder overfor EF-kommissionen. Beslutningsprocessen i Rådet skal frem i offentligheden, og der skal være fuld åbenhed om EF-sager på linie med bestemmelserne i den danske offentlighedslov. EF-kommissionens magt skal begrænses, og både EF-parlamentet og de nationale parlamenter skal have initiativret. Der skal ikke længere kunne træffes beslutninger på EF-topmøderne, og det enkelte land skal kunne kræve, at sager fra de lukkede komiteer tages op til diskussion på ministerrådsmøder.

Endvidere bør kulturpolitikken traktatfæstes, således at nationale støtteordninger til kulturelle formål er tilladt. Samtidig bør der åbnes op for, at EF kan gennemføre programmer, der supplerer de nationale støtteordninger, bl.a. med henblik på at fremme regionale - og minoritetskulturer samt kulturudveksling med 3. lande.

Det skal klart afgrænses, hvilke emner der skal tages beslutning om på EF-niveau, og hvilke emner der alene er nationale anliggender.

SF støtter, at alle demokratiske europæiske lande skal have ret til at være medlem af EF. Et udvidet EF vil være et skridt i retning af et bredere europæisk samarbejde.

EF skal i højere grad end hidtil være åben overfor omverdenen, og ikke anlægge en protektionistisk politik. Det gælder som tidligere nævnt overfor u-landene, men det gælder også overfor de nye demokratier i Øst- og Mellemeuropa. Når produktion flyttes, skal der stilles krav til de nye producentlande, om ordentlige sociale forhold og hensyn til miljø og

arbejdsmiljø. Af hensyn til miljøet skal der træffes internationalt bindende aftaler om afgift bl.a. på transportområdet.

Et åbent Europa

SF vil arbejde for, at der ved siden af EF opbygges en række samarbejder om emner, der ikke hører hjemme i EF-regi.

SF vil arbejde for, at CSCE-samarbejdet udvikles, så det bliver CSCE, der optræder som mægler i konflikter mellem europæiske lande eller internt i landene. SF vil arbejde for, at CSCE bliver fastholdt og udbygget som den overordnede fælles ramme for arbejdet med at fremme respekten for menneskerettighederne. Herunder sikring af nationale mindretal.

I Europarådet vil SF kraftigt støtte, at der etableres ét samarbejde på kultur- og uddannelsesområdet.

Det nordiske samarbejde skal styrkes uanset, hvilket forhold de øvrige nordiske lande får til EF. En styrkelse af det nordiske SF vil arbejde for, at der opbygges en samarbejde går først og fremmest over en række regionale samarbejder, såsom Nordstyrkelse af Nordisk Råds status, samt en søregionen, Østersøområdet, Middelhavs-udvidelse af de emner, der behandles i Nordområdet. De skal behandle problemer af disk Råds regi. De nordiske lande kan, på regional art. Et eksempel er et samarbejde grund af deres specielle status, spille en rolle om bekæmpelse af Østersøforureningen, som foregangslande på en række områder, mellem de lande der grænser op til Østersøen.